

MÜTEFERİKA

Kitabiyat Dergisi Yaz 2009/2 • ISSN 1300-6479

35

- Mehmet ACAR • Selim AHMETOĞLU •
- Başak AKGÜL • Alişan AKPINAR •
- Mustafa ASLANER • Barış BAYDAĞ •
- Sezen BİLİR • Hüseyin BOZDAĞ •
- Serhat BOZKURT • Bahattin DEMİR •
- Namık Kemal DİNÇ • Neslihan ERKAN •
- Cihangir GÜNDOĞDU • Salih İBRAHİMOĞLU • E. Nedret İŞLİ •
- Önder KAYA • Volkan MANTU •
- İ. Arda ODABAŞI • ORAL ONUR •
- Ayşegün SOYSAL • Cahit ULUER •
- Bersi YETKİN •

MÜTEFERİKA

Kitabiyat Dergisi Yaz 2009-2 • ISSN 1300-6479

EXLIBRIS

MÜTEFERİKA

Şark ve Kürdistan Projesine Katılanlar

[Alişan AKPINAR, Bahattin DEMİR, Barış BAYDAĞ, Bersi YETKİN, Hüseyin BOZDAĞ, Mehmet ACAR, Namık KEMAL DİNÇ, Salih İBRAHİMOĞLU, Serhat BOZKURT, Sezen BİLİR, Volkan MANTU]

Cihangir GÜNDOĞDU

İ. Arda ODABAŞI

Başak AKGÜL

Cahit ULUER

Ayşegün SOYSAL

Neslihan ERKAN

E. Nedret İŞLİ

Selim AHMETOĞLU

Oral ONUR

Şinasi AKBAŦU

E. Nedret İŞLİ

Önder KAYA

3 *Bir II. Meşrutiyet Gazetesi Olarak "Şark ve Kürdistan"*

49 *Diyojen Dergisi ve Dizini*

91 *31 Mart Vak'ası'nda Basına Yönelik Şiddet*

115 *İki Asker, İki Tarih: Nutuk ve İstiklâl Harbimiz Metinlerinde Geçmiş Kurgusu*

141 *Çay ve Çaycılık Bibliyografyası (1731-2006)*

187 *Yemen'den Taşkent'e Kaymakamlıktan Esarete Bayburd Kaymakamı Yusuf Ziya Bey'in Başı ve Sonu Bilinmeyen Yaşam Öyküsü*

231 *Şen, Şakrak, Alaycı,, Fıkırdak Bir Gazete: Hanımlar Âlemi*

247 *Meletios Sakkulidis (1926-2009) İstanbul Baskısı Rumca Kitapların Muhafızı Öldü*

251 *Şehbâl Dergisi'nin 31 Mart isyanı Albümü*

277 *Edirne'de Cemiyet ve Dernekcilik*

289 *Yangın Öncesi Beyazıt Sahaflar Çarşısı*

293 *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimde Kartpostallardan Yararlanma Üzerine İlginç Bir Yazı*

Şark ve Kürdistan Projesine Katılanlar*

**BİR II. MEŞRUTİYET GAZETESİ OLARAK
“ŞARK VE KÜRDİSTAN”**

Basına yönelik baskıların son bulmasının ardından II. Meşrutiyetin “hürriyet” rüzgarının etkisiyle bir çok gazete ve dergi yayın hayatına başlamıştır. Fazla uzun ömürlü olmayan bu “hürriyet” günlerinde farklı eğilim ve siyasi çizgilerde birçok yayın ortaya çıkmış ve Osmanlı basın tarihi hareketli, dinamik ve renkli bir süreç tanık olmuştur. Kürt ve Kürdistan isimli ve Kürtlük sorununa eğilen ilk yasal gazete ve dergiler de bu dönemde, daha çok da İstanbul’da yayımlanmıştır. Şark ve Kürdistan Gazetesi de II. Meşrutiyetin ilanının hemen ardından İstanbul’da ya-

* Şark ve Kürdistan Projesine Katılanlar: Alişan Akpınar, Bahattin Demir, Barış Baydağ, Bersi Yetkin, Hüseyin Bozdağ, Mehmet Acar, Namık Kemal Dinç, Salih İbrahimoglu, Serhat Bozkurt, Sezen Bilir, Volkan Mantu,

yınlanmaya başlamıştır. Gazetenin kaç sayı yayımlandığı ve yayın hayatının ne kadar sürdüğü hakkında somut bilgilere sahip değiliz. Haftada iki kez yayımlandığı söylenen Gazete'nin fazla uzun ömürlü olmadığı anlaşılıyor. Beşinci sayıya kadar takip edilebilen Şark ve Kürdistan'ın, sonrasında yayımlandığına ilişkin bilgi mevcut değil. Bundan sonra yayınlamışsa da tespit edilemeyen Gazete'nin niçin yayın hayatına son verdiği ise meçhul. Bizler tespit ettiğimiz beş sayıdan sadece üç tanesine (1, 2, ve 5. sayıları) ulaşabildik. Yaptığımız kütüphane ve arşiv taramalarına rağmen 3. ve 4. Sayıları bulamadık.

İlan-ı Hürriyetten birkaç ay sonra yayınlanmaya başlayan Şark ve Kürdistan Gazetesi'nin idari merkezi İstanbul-Çağaloğlu'nda Nur Osmaniye de 49 nolu dairedir. Künyesinde yazdığına göre Gazete'nin kurucuları Hersekli Ahmed Şerif, Malatyalı Bedri ve Hersekli İsmail'dir. Üç kişiden müteşekkil kurucuların aynı zamanda Gazete'nin bütün işlerini yürüttükleri anlaşılıyor. Gazete de yayımlanan birçok yazıda imzası olan bu ekipten, Hersekli Ahmed Şerif "sorumlu müdür" görevini yürütürken, Malatyalı Bedri "başyazar" konumundadır. "Şimdilik haftada iki defa neşr olunan" gazetenin haftanın belli günlerinde çıkmadığı elimizdeki sayılarından anlaşılmaktadır. Birinci sayı perşembe, ikinci sayı pazartesi çıkmasına rağmen beşinci sayı cumartesi günü çıkmıştır. Gazete'nin yayımlanmasında düzensizlik ve başkaca sorunlar olduğu anlaşılıyor.

Gazetenin kurucularından Hersekli İsmail, "Sadâ-yı Hakk (1324)" ve El-İslâm (1327)" gazetelerinin sorumlu müdürüdür. Malatyalı Bedri tarafından yayımlanan "Müjde Gazetesi"nde ise yazıları çıkmaktadır. Malatyalı Bedri, yukarıda bahsettiğimiz "Müjde Gazetesi (1326)"nin "sahib müdürü"dür. Bedri, ayrıca, 1325 yılında yayımlanan "Yeni Müjde" gazetesinin de imtiyaz sahibidir. Bunun yanında "Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti Gazetesi"nde yazılar yazmaktadır. "Kürtler ve Şecâat-ı Akvâm" başlıklı yazısı mezkur Gazete'nin ilk beş sayısında seri olarak yayımlanmıştır. Hersekli Ahmet Şerif'in de 1326 yılında yayımlanan "Şark" gazetesinin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürüdür.

Şark ve Kürdistan Gazetesi'nin ağırlıklı olarak o dönem Osmanlı Devleti'nin gündemini yakıcı bir şekilde işgal eden Balkan sorununa odaklandığını ve Kürdistan'a dair bazı yazı ve haberlerden oluştuğunu görüyoruz. Yazılardaki bu dağılım ve yazar kadrosu dikkate alındığında Gazete'nin bir nevi Balkan-Kürt ittifakı izlenimi verdiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla, biz de Gazete'yi incelerken bunu dikkate alarak Balkan sorunlarını işleyen ve Kürdistan'ı ele alan yazıları mercek altına aldık. Çalışma yöntemi olarak da, bu konularda önemli bulduğumuz yazıların çevirilerini yaparak işe başladık. Kürdistan'ı konu alan yazıların sayısı

az olması ve birçoğunun daha önce hiçbir yerde çevirisinin yapılmamış olması nedeniyle tümünü çevirdik. Balkan sorunlarını işleyen yazılardan ise Gazete'nin genel yaklaşımını yansıtan, çizgisini ortaya koyan yazıları seçtik. Ancak Gazete'nin daha iyi anlaşılabilmesi için, elimizde bulunan üç sayıda yayınlanmış tüm yazıların dökümünü yaptık ve sayfa sayfa verdik.

İki yaprak yani dört sayfa olarak basılan Şark ve Kürdistan Gazetesi'nin ismindeki Kürdistan vurgusuna rağmen, o dönemde yayınlanan diğer Kürt gazete ve dergilerinden daha farklı bir çizgide durduğu ve Kürdü renginin daha silik olduğu anlaşılıyor. İsmindeki Kürdistan ibaresi gazeteye dair farklı çağrışımlar yaratsa da, gerçekte Kürt orijinli bir yayım olmayıp genel olarak Osmanlı Devleti'nin bütününde yaşanan sorunlara eğilmektedir. Yine Gazete'nin isminde yer alan Şark'tan kasıt ise bütün Osmanlı toprakları ve Avrupa "uygarlığı"nın dışındaki tüm Doğu toplumlarıdır. Yani o gün Osmanlı idaresi altındaki Balkanlar da "Şark"ın kapsam alanındadır.

Gazete'nin isminin altında "*Şarkın vaz'iyet-i siyâsiyesiyle Garbın insâniyete karşı şâibelerini musavver gazetedir*" şeklinde bir yazı bulunmaktadır. Bu ibareden Gazete'nin amacının Batıya karşı Doğunun müdafaasına soyunmak olduğu apaçık anlaşılmaktadır. Özellikle Malatyalı Bedri'nin yazılarında bu mesele çok açık olarak tartışılmaktadır. Doğuyu batıya karşı korumak ve onu ön plana çıkarmak için uğraşmaktadır. Malatyalı Bedri'nin "Medeniyet-i Şarkıye" isimli yazısında medeniyetin asıl kaynağının Şark olduğu ve Garplıların bunu Şarktan öğrendiği anlatılmaya çalışılmaktadır. Yazısına devamla Garptaki ilerlemeyi reddetmemekle beraber, bu ilerlemiş tekniği alıp kullanırken Garplıların ahlaki değerlerinden uzak durulması gerektiği salık verilmektedir. Gazete'nin "İfade-i Mahsusa" yazısında da bu durum tartışılmaktadır.

Gazete de göze çarpan bir diğer nokta da "Osmanlılık" fikridir. Çoğu yazıda II. Abdülhamit dönemi "istibdad" dönemi olarak değerlendirilmektedir. II. Meşrutiyet'e ise sevinçle bakılmaktadır. Örneğin "Zavallı Kürdler ve Ermeni Vatandaşlar" yazısında bu durum ortaya konulmaktadır. Bu yazıda, daha önce Siirt'ten gönderilen ve İkdam gazetesinde yayımlanan bir telgraf, özet olarak tekrardan yayınlanmıştır. Telgrafta "istibdad" dönemi eleştirilirken, Meşrutiyetin ilanından sonra kurulan idarenin mutluluk getirdiği belirtilmekte ve Siirt'te yaşayan "Kürd, Ermeni ve akvâm-ı sâire şimdi cümlemiz birbirimize kardâş nazarıyla" bakmaya başladık denilmektedir. Telgrafın sonunda ise "bu telgrafnâmeye müftü ve nakib efendilerle mu'teberân-ı İslâmiyye ve Hristiyanıyye, Ermeni murahassası, Ermeni pâpâsı ve Asurî ruhânileri cem'en 70 kişi imzâ vaz' itmişlerdir" diyerek

meşrutiyet idaresinde Osmanlı vatandaşları olarak birlikte yaşamak istedikleri beyan edilmektedir.

Gazetede Balkan meselesi ile ilgili, sorunun arka planına eğilen yazılara da rastlanılmaktadır. Ağırlıklı olarak Hersekli İsmail'in kaleme aldığı bu yazılarda, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından yaşanan ve bugünde bir şekilde devam eden sorunların benzer ifade ve değerlendirmelerle dile getirilmiş olması oldukça şaşırtıcı. Hersekli İsmail'in "Sırbistan Veliahdı Bosna, Hersek Mes'elesi" başlıklı yazısının; Sırbistan Veliahdı'nın, Bosna-Hersek ahalisini Sırp kavimlerinden göstermeye çalışmasına cevap olarak yazıldığı anlaşılmaktadır. Sırbistan Veliahdı'nın emelinin Osmanlı toplumunu parçalayarak çıkar sağlamaya çalıştığı, buna karşı, "Bilâ-tefrik-i mezheb Bosna ve Hersek için selâmet-i yegâne Sırbistan, Karadağ ve Avusturyanın tesvîlâtına kulak asmayûb yekvücûd ve hem fikir olarak çalışmak, Sırbhlığı, Hırvatlığı, bertaraf idüb idâre-i âdile-i Osmâniyyeyi mütâlebe eylemekdir" diyerek kendi çözümünü sunmaktadır. Ancak bu vurgunun daha çok Müslümanlara yönelik yapıldığı anlaşılmaktadır. Zira yazının devamında Hıristiyanların da bu fikre yöneltilmesi gerektiğini ileri sürülmektedir. "Saadetin" ancak bu şekilde tesis edilebileceğine inanan Hersekli İsmail'in diğer yazılarında da benzer bir Osmanlıcılık vurgusu öne çıkmaktadır.

Şark ve Kürdistan Gazetesi'nin başlangıç sayısında, gazetenin meramını anlatan "ifade-i mahsusa" yazısının hemen ardından "Kürdler ve Kürdistan" başlıklı bir yazının yer almış olması oldukça anlamlı. Bu yazıda yazarın vurgulamak istediği temel sorun "Frenklerin ve Frenkleşmiş vatandaşların" Kürtlerin durumlarını "gulyabani" hikâyeleri tarzında anlatmaları ve yaymalarıdır. Kürdistan üzerinde yazılan yazılardan biri ise yine Malatyalı Bedri'nin "Kürdler ve Usul-ı İctima" başlıklı yazısıdır. Bu yazıda medeniyet dışı olarak tanımladığı Kürdistan'ın, neden medenileştirilemediği ve nasıl medenileştirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Aşiret ve kabile hayatını medeniyet-dışı olarak değerlendirmekte ve Osmanlı Devletinin bu konudaki başarısızlığını dile getirirken, kendisiyle çelişen bir tarzda İngiliz müstemleke yönetimini ve yöntemlerini örnek vermektedir. Yerleşik yaşama geçmeye direnen aşiretlerin milli adetlerine bağlılığı bir problem addedildiğinden, nasıl aşiretin ileri gelenlerinden başlayarak adetlerine nüfuz edilmesi gerektiği anlatılmaktadır. Osmanlı Devletinin bu konuda bir nazariyatının olmadığı ve uygulamada sorunlarının bulunduğu belirtilerek İngilizlerin Araplara yönelik uygulamaları örnek verilmektedir.

Gazete'de Molla Said-i Kurdi'nin yazılarına yer verildiğine de tanık olacağız. "Kürdler Neye Muhtacdır" başlıklı yazıda, kısa bir girişin ardından Gazete-

Said-i Kurdi'nin II. Abdülhamit yönetimine gönderdiği ve neticesinde sert tepkiyle karşılanıp tımarhaneye gönderildiği meşhur raporuna yer verilmektedir. Kürdistan'da yürütülen eğitim çalışmalarına eğilen rapor, sorun analizi yapmakla kalmıyor, çözüm önerileri de sunuyor. Eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması için nerelerde medrese ve mektepler açılması gerektiğini izah ediyor. Aynı zamanda okullara giden yerli ahalinin çocuklarının lisan-ı Türki'yi bilmedikleri, bunlara kendi dillerinde eğitim verilmesi gerektiğini söyleyerek çok önemli bir noktaya parmak basıyor. "Kürd Âlimi" başlıklı yazısında ise şimdiki zamanda ilmin öneminden bahsetmektedir.

Sonuç olarak Osmanlıcılık vurgusunun ağır bastığı Şark ve Kürdistan Gazetesi, Tanzimat'tan bu yana Doğu ile Batı arasında sıkışıp kalmış Osmanlı aydınının, çelişkilerle dolu karmaşık dünyasını ve "modern" Batı karşısında çözümsüzlüğünü ve tutunamayışını yansıtmaya anlamında bizlere hayli veri sunuyor. Ulus devlet paradigması karşısında çözülen imparatorlukta, ağır ve geriden gelse de bir Kürt probleminin kendini hissettirmeye başladığı görülüyor. Kendisini keşfetmeye başlayan Kürtlerin zihnindeki Kürt algısına ışık tutuyor, meseleyi nasıl problematize ettiklerini ortaya koyuyor.

A- GAZETENDE BULUNAN YAZI BAŞLIKLARI

ŞARK VE KURDİSTAN

1326

Şarkın vaz'iyet-i siyâsiyesiyle Garbın insâniyyete karşı şâibelerini musav-ver gazetedir

Şimdilik haftada iki def'a neşr olunur. (Pencşembe)

Birinci sene nûmro 1

Târîh-i te'sîsi 1326: - 1324

25 Şevvâl 1326 - Teşrîn-i sâni 1324 - 19 Teşrîn-i sâni 1908

Müessisleri: Hersekli Ahmed Şerîf - Malâtyalı Bedrî - Hersekli İsmâil

Müdür-i mes'ûl Hersekli Ahmed Şerîf - Ser-muharrir Malâtyalı Bedrî

Mahal-i idâre: Nur-ı Osmâniyede 49 nûmrolu daire-i mahsûsadır.

İstanbul için bir senelik abone bedeli 40, taşra için posta ücretiyle beraber 60 gurûş.

Memâlik-i ecnebiyye için senelik abone bedeli posta ücretiyle beraber 80 gurûş.

Nushası 10 pâradır.

İhtâr-ı mahsûsa: Meslekimize muvâfık âsâr ve makalât maa-ül-memnûniyye derc idilir.

1. sayfa

İfâde-i Mahsûsa

M[alâtyalı] Bedrî, Kürdler ve Kürdistan

Bedrî, Mülkde Tefrika Tarâfdarına

Siyasi: Hersekli İsmâil, Konferans ve Netâyic-i Muhtemelesi, (Yazı ikinci sayfaya da taşmış)

2. sayfa

Şerîf, Muâhedât

Molla Sa'id-i Meşhûr, Kürdler Yine [Neye] Muhtâcdır

Topçu Yüzbaşı Ali Vassî, Vesâit-i Nakliye: Hamût-i Milliye

Dâhili [Haberler]: Şark Hattı İdâresinin Tevâkisi (?)

3. sayfa

Dâhili [Heberler]: Bosna ve Hersek Cem'iyet-i Hayriye-i Osmâniyyesi; Bosna - Hersek - ...

İkinci Ordu: Edimeden; Yeni Pâzar Sacâğı

Şark ve Kürdistan, Bedirhânzâdeler

Kupâs (Kopâs) Efendi

Servet-i Fünûndan

Bosna-Hersekde Katoliklerin İslâmlara Taarruzu

Havadis (Fransa ile ilgili); Seyhân Gazetesinden; Şark ve Kürdistan

Telgrâflar: Bosna ve Hersekde; Çinde; Malyof Kabinesinin Politikası; Girit Mes'elesi; Misyo Dobolov Yerinde Kalacak; Sırbistanın Sipârişleri; Kayserin Avdeti; Kosova Meb'ûsları; Esâbit-i İnticâb; İdrâksizlik - Kıymetsizlik

4. sayfa

Havâdis: Hâtırât-ı Niyâzi; Abone Kaydı Olunan Mahaller

Hersekli İsmâîl, Avusturya Hükümeti

Bahr-ı Sefidden Alınmıştır: Zirâat

Trazondan: Trabzon ve Erzurum...

Çin Ahâlisi ve Şark...

Bosna ve Hersek Cem'iyet-i Hayriye-i Osmâniyyesi

İlân: Fatih de satılık ev...

Matbaa-i Şirket-i Sahâfiyye-i Osmâniyye

Sâhib-i İmtiyâz: Ahmed Şerif

ŞARK VE KÜRDİSTAN

1326

Şarkın vaz'iyet-i siyâsiyyesiyle Garbın insâniyyete karşı şâibelerini musavver gazetedir

Şimdilik haftada iki def'a neşr olunur. (Pazar irtesi)

Târîh-i te'sîsi 1326: - 1324, Birinci sene nûmro 2

29 Şevvâl 1326 - Teşrîn-i sâni 1324 - 23 Teşrîn-i sâni Efrenci 1908
Muessisleri: Hersekli Ahmed Şerîf - Malâtyalı Bedrî - Hersekli İsmâil
Mudir-i mes'ûl Hersekli Ahmed Şerîf - Ser-muharrir Malâtyalı Bedrî

Mahal-i idâre: Nur-ı Osmâniyede 49 nûmrolu dâire-i mahsûsadır.

İstanbul için bir senelik abone bedeli 40, taşra için posta ücretiyle beraber 60
guruş.

Memâlik-i ecnebiyye için senelik abone bedeli posta ücretiyle beraber 80 gu-
rüş.

Nushası 10 pâradır.

İhtâr-ı mahsûsa: Meslekimize muvâfık âsâr ve makalât maa-ül-memnûniyye
derc edilir.

sayfa 1

Siyâsi: M. Bedrî, İnsanlar ve Tahakküm

Mülkiye Kaim-makamlarından Diyârbekirli Ahmed Cemîl, Şark ve Kürdistan
Hey'et-i Muhtereme-i Te'sîsîne

Türkler Ne Olacaktı? Ne Oldu.Fransa müşâhîr târih-nivîsanından Musyo
B.Ujen (Ojan ?) Bey inkilâb-ı Osmaniyeden sonra Malâtyalı Bedrî Bey'e gön-
derdiği mektubu aynen tercümesi ve M. Bedrî'nin yorumu.

Hersekli İsmâil, İ'tilâfât ve Netâyic-i Muzirresi

sayfa 2

M. Bedrî, Kürdler ve Usûl-ı İctimâ'

Resul Paşa Mahdumu İhsan, Erzurumda Kaht ve Galâ

M. Bedrî, Şark ile Garb

sayfa 3

Sâmî, Medâris-i Kemâlât-ı Ümem (Mâba'dî var)

Mustafa Senbel, (Sanili ?), Serpûş-i Milli Mes'elesi

Havâdis: Yine Kürdlere İftira Yine Manzûme-ı Efkâr

Acâib: Zeki Paşa ve Fuad Bey

Acâib: Zeki Paşa ve Fuad Bey'lerle ilgili...

sayfa 4

Dâhili: Hersekli İsmâîl, Ta'ciz ve Bulgaristan
Almanlarla Darıldık mı?!

Diyârbekir Mukavelât Muharriri Ömer Âdil, Kürdistan Mâcerâları: Temenni-i
İslâhât Diyârbekir Vilâyetinin (Mâba'dî vardır)

Hersekli İsmâîl, Bosnada Hicret
İ'lân: Fatih civarında satılık hane...

Matbaa-i Şirket-i Sahâfiye-i Osmâniyye Sâhib-i İmtiyâz: Ahmed Şerîf

ŞARK VE KÜRDİSTAN

1326

Şarkın vaz'iyet-i siyâsiyesiyle Garbın insâniyyete karşı şâibelerini musav-
ver gazetedir

Şimdilik haftada iki def'a neşr olunur. (Cum'a irtesi)

Târîh-i te'sîsî 1326: - 1324 Birinci sene nûmro 5

11 Zî-l-ka'de 1326 - 22 Teşrîn-i sâni 1324 - 5 Kanun-i evvel Efrenci 1908

Müessisleri: Hersekli Ahmed Şerîf - Malâtyalı Bedrî - Hersekli İsmâîl

Müdüri mes'ûl: Hersekli Ahmed Şerîf - Ser-muharrir: Malâtyalı Bedrî

Mahal-i idâre: Nur-ı Osmâniyede 49 nûmrolu daire-i mahsûsadır.

İstanbul için bir senelik abone bedeli 40, taşra için posta ücretiyle beraber 60
gurûş.

Memâlik-i ecnebiyye için senelik abone bedeli posta ücretiyle beraber 80 gu-
rûş.

Nushası 10 pâradır.

İhtâr-ı mahsûsa: Meslekimize muvâfık âsâr ve makalât maa-ül-memnûniyye
dere idilir.

sayfa 1

Bedrî, Medeniyyet-i Şarkîyye - 3

Siyasi: Hersekli İsmâîl, Avusturya Hükümeti ve Hakkımızdaki Mekasıdı

"Fransa": Bedri, Kuvvet ne Yapmaz?

Hafî Beğin Meb'ûsluğu

sayfa 2

Hersekli İsmâîl, Sırbistan Veliahdı Bosna, Hersek Mes'clesi

Manastırdan Vatan Gazetesinden: Askerlerimizin Bir Numune-i Nebâhiti ve
Nazbata-i Hamiyyet

Vatan

Askerin Meclis-i Meb'sana Kabulü

Hâtıratı-ı Niyazi ve Tarihçe-i İnkılâb-ı Kebîr-i Osmaniden
Şark ve Kürdistan: Vatan gazetesinden alınan yazılarla ilgili.
Avusturya ve Gazetemiz
İstanbul Gazetesi ve Şevâib-i Neşriyât

sayfa 3

Taşlıca Yeni Pazar ve Havalisi

Bedi-üz-Zaman Molla Sa'id Kürdi, Kürd Alimi (Mâbe'di)

Zavallı Kürdlerle Ermeni Vatandaşlar

Hülâsa-i Telgraf

Şeyh-ül-İslâm Efendinin İsti'fâsı Rivayeti

sayfa 4

Giridde ... İstikbâl-ı Refikimizden: Hûrşîd-i Hakikat Setr İdilemez

Bosna ve Hersek Cem'iyyet-i Hayriyye-i Osmaniyyesinden Vârid Olmuştur:
Şark ve Kürdistan

Tahsin Paşa Muhakemeye Niçün Gelmiyor?

Firâfi İzzetin Elvâh-ı Mezâliminden Feci' Bir Manzara

Şark ve Kürdistan: Hamd olsun didirdi?!..

Telgraflar: Tebrik telgrafı (Paris), Türkita ve Avusturya (Paris) ...

İ'lân: Sırât-ı Mistekim idâre-hânesinden

Gazetemizin mahal-ı tevzi'i: Bab-ı Ali caddesinden Kadri ve Umur Efendile-
rin müste'cir bulunduğu Hürriyyet Kirâithânesidir.

Matbaa-i Amire

B- GAZATEDEN TRANSKRİBİ YAPILAN YAZILAR

BİRİNCİ SAYI

Sayfa 1

İfâde-i Mahsûsa:

Niçün garbın şâibelerini iddia idiyoruz. Gazetemizin umûmî sernâmesini vücûda getiren muhikk, muhikk olduğu kadar da çirkîn birkaç kelime ki “garbın insâniyyete karşı şâibeleri” cümlesiyle nazarlara çarpıyor. Fakat: bir daha fakatdan ve biraz da teemmülden sonra garbın evet; umûmla garbın haksızlıktan, şevkatsizlikden gadr ü kin, garazdan, mütevellid hayatdan tefrika-i cinsiyetin zâhiren tâth, hakikatde insanlık için bin o kadar daha âci olan şâibelerinden bâhs idiyoruz. Ve ideceğiz; niçün itmiyelim! Niçün, niçün sükût ideceğiz; hâkimler, hükümler karşılarında daha metîn bir kudreti görmeyince beşeriyyeti, hukukî hey’et-i insaniyyeti çekinür, ... göcünürler. Ortada ufacık bir garâbetden hâsıl olmasa büyük büyük destekler, cümleler, hâmiler arz ... idiyor. Bunlar ... insaniyyetin şâibeleri? Hey’et-i ictimâ’iyye-i beşeriyyenin lekeleri ve hem kanlı lekeleri değil de nedir ya? Güyâ gâsp idilen hukuk insanların, toprak kardâşların değilmiş. Güyâ bu şark aleminin eski sahipleri; bu şarklılar dâima şarkda çirkîn bir manzara viriyorlarmış, hep bu minvâl ile ortaya sürflân mesâil-i şarkkiye tamâdî itdi durdu! Zaman oluyordu ki Avrupa siyâsîyonü şarklıların kabiliyyet-i içtimâ’iyyede tehesürü adeta tehî-ser, âdetâ Bulgarların biri birine dedikleri gibi [boş kafa] ta’biriyle ileri sürülüyor. İnsanlar bu kadar zulmün bu kadar tahammülsüz tehâcûme sabr idemezler dinürdü! Hep bu nazariyeler Avrupa siyâsîyonün -bildiğimiz medeni Avuranın fikrinde lisânında çâlka[la]nûb gidiyordu. Şarkda bir kısım halk bu nazariyeyi garbdan aldığı fikir ve terbiye muâviniyle kâmilen kabul idiyordu. Zavâllı aldanyordu! Garbın dünyalara hayret vîrececek mesârifât-ı vahşeti, yekdigerinin bütün mevcûdiyyetine hâtme çekecek efkâr-ı şâibedârını anlamıyor- bilmiyor. Ta’yîn idiliyordu. Bu gün o eski şarklıların inkırâzına âid karâr-nâmeler, mutaassıp şeyn-âlûd fikirlerin asârı müddet-i fi’lîyâtında lekelenmiş siyah kalplerin sünûhâtı nâsıl meydana çıktı gördük ve gördüler. Şimdi artık resmen insaniyetten isti’fâ itmeleri lazımgelen siyâsî dehâların namuslarında hukukî beşere âid vezâif-i insaniyelerindeki şâibeleri görmemek kadar âğır, mes’ûliyyetli bir şey olamaz!.. Bu hangi insanlıktır!

Kürdler ve Kürdistan

Vatanın en hücrâ köşelerini bile Lem'a-i adâletiyle tenvîr iden didâr-ı hürriyyetin Kürdistan'dan nazar-ı tebcîl ile görülemediğine zâhib olanlar siyah bir kalbe, fırkasız bir nazara mâlik kimselerden 'ibâret olmalıdırlar; bu muzlim kalpler... bu sönmüş nazarlar Kürdistan'daki ahâlî-i mazlûmenin ahvâl-i hakikiyesini a'mâk rûhunu nerden bilecek, nerden görecekler:

Zavâllı Kürdler: Berlin Muâhedesinde Lahey Konferansında hükümet-i fersûdenin Kürdistan'da îka' itdiği bütün seyyiâtını yüklendiler. Hakikatin dâimâ tek gözlükle aksini gören Frenkler veya Frenkleşmiş vatandaşlar garb matbûâtında "terâcim-i ahvâl-i ekrâdî" gûlbeyânî hikâyesi tarzında neşr itdiler..

Gaddârlık, hırsızlık cihân-ı insâniyet nazarında da bizim sıfatımız; biz de ânın mevsûfu olduk ne ise "el-mâzî lâ yüzker", o devr-i iftirâ, devr-i mezâlîm idi. Hakikati, ma'sûmiyeti göstermek için yakılan bir küçük ışık bin üfürük darbeleriyle söndürülüyor idi yâ ne diyelim ki dün revnâk-ı celâliyle gözlerimizi kamaşdıran hürriyyet-i adem-i idrakimizle bizi hiçe çıkarıyorlardı. Kürdistan'da bir gürûh cühelânın iğvâsıyla Kürdlerin vatandaşlarına taarruzlarını, mütehâcimlerini söylüyorlardı. Bu devr-i cedîd-i adâletde vatanın, milletin avân-ı mes'ûdiyyetinde kendimizi lâıyk olmadığımız bir sıfatda mı müstahak göstereceğiz? Hayır! Biz Kürdler bu mütemâdî sillere, bu hakaretlere zâten hiçbir vakit lâıyk değiliz. Bu fesâd-ı mürettebin medlûl-i müşahhasları kanûn-i hürriyyete, terakkiyât-ı memlekete, ittihâd-ı millete muhâlif fırkalarlardır. İnsanlığı dâimâ fesâdda arayan müfsidlerdir. Biz Kürdler Müslim ve gayr-i Müslim vatandaşlar bugün feth idilen kal'a-i ulyâ-yı hürriyyete zaten müştakk iden Millet-i Osmaniiyenin senlerden beri mütehassirâne beklediği Ka'be-i meşrua ve meşrûtiyyetin fedâkârı olduğumuzu bütün fi'liyâtımızla, bütün gayretimizle göstereceğiz mâzî bizi mes'ûl idi. Fakat istikbâlde mesrur olmağa çalışacağız!..

M. Bedri

SİYASÎ

Konferâns ve Netâyet-i Muhtemelesi

Bulgaristanın i'lân-ı istiklâlî, Bosna ve Hersekin vukû'î ilhâkı ve bu münasebetle Balkan şibh-i cezîresinde hâdisât-ı müelleme-i sâirenin âtiyen imkân vukû'u kendi kendine hâsıl olmuş şu'ûnâtdan olmayup hâdisât-ı mezkûre devlet-i Osmâniyenin emr-i taksîmini istikmâl idebilmek üzere sinin-i vefîreden beri Avrupaîlar tarafından tertîb idilmiş hibâyâ-yı sıyâsiye cümlesinden bulunmuştur.

Avrupa kabineleri Makedonyada icrâ-yı ıslâhât maksadıyla şark ahvâli hakkında dâimâ müttehid-ül-efkâr bulduklarını söyler dururlar idi. Fakat hakikat-i hâl teemmül idildiği takdirde mezkûr kabineler beyânâtının nefis-ül-emre mutâbık bulunmadığı ve cümlelerin maksûdu devletimizin inhitât ve inkırâzdan bi-l-istifâde hisse-i menfaat te'mîninden ibâret idüğü ve şu menâfi'in cihât-ı te'mînesi münâsebetle yek-diğerine icrâ-yı rekabet eylemekte oldukları görülmekte idi.

Devletimizin emr-i taksîmini ihzâr ve istikmâl eylemek için ne lâzım ise Avrupa düvel-i muazzaması esbâbını tehiyyeden bir an gîru kalmamış hükümetimizi, milletimizi, dinimizi tezlil ve tahkir için en küçük bir serriştenin bile vesile-i kil û kal ittihâzından gîru kalmayarak umûr-ı dâhiliyemize müdâhale için eczâ-yı memleketi teşkîl ve terkîb iden anâsır-ı muhalife-i gayr-i müsellemeyi aleyh[im]ize igvâ fikirlerini tesmîme i'tinâ itmişlerdir.

Fakat bi-l-ahire bu vazîfenin umûm devletler tarafından sûret-i münferede ifâsı bâdî-i müşkilât olduğu tezâhür ittiğinden beynlerinde virilân karar mücibince şarkda hâl-i hâzırın idâmesi Avusturya ve Rusya hükümetlerinin düş-i mefsetet endüstrilerine havâle kılınmış idi. Menâfi'-i mahsûseleri yek-diğerine zıd ve muhâlif bulunan bu iki hükümet Devlet-i Osmâniyenin inkisâmında te'mîn edecekleri menâfi'î vaktinde ihzâr-ı emeliyle Balkan hükûmât-i sagîresini memâlik-i Osmâniyye üzerine tahrîk iderler idi. Fakat düşünmâzlar idi ki hükümet-i sagîre-i mezkûre bu harekâtı müşevvikleri hesâbına değil fakat sırf kendi nâm ve menfaatleri için icrâ ediyorlar idi. Memleketimizde inkilâp-ı hayr-ı ahîrin zuhûru gerek Avrupa devletlerinden Rusya ve Avusturyanın gerekse Balkan hükümet-i sagîresinin âmâl-ı istîlâkârânelerine vehleten bir sedd-i hâil teşkîl edecek gibi gönderdiğinden ortada mevcûd ve muayyen olan menâfi'î la tahsayi (?) kaçırmamak üzere ale-l-fevr icrâ-yı muâmeleye lüzûm-ı müberrem tahakkuk itmesine binâen Bulgaristan hemân istiklâlîni i'lân itmiş, Avusturya Bosna Herseki ilhâk idüp Sırbistan ve Karadağa ... olup ta'vîzâta meydan bırakmışlardır. Girid işleri de şekl-i ma'lû-

mu almıştır. Bütün bu ahvâlin bu sûretle vukû'u Avrupa düvel-i muazzamasının Türkiyâyı izrâr ve taksîm için tertîb itdikleri binâ-yı fesâdin vehleten sükutu demek olup mugayır-ı medeniyet bulunan bu hareketlerini hüsn-i niyyete mekrûn göstermek için ne kadar itnâb-ı makal itsele de inanmak mümkün değildir.

Zîrâ Avrupahlının sitâre-i medeniyet altındaki efkâr-ı şâibedârîni görmeyecek kadar sâfderûnluk gösteremeyiz bu sûretle mağsûb hukukumuzu istirdâd için harb idüb muzafferiyeti bizim tarafa te'mîn itmedikçe ahvâl-ı sâbıkayı i'tilâf konferans ile te'mîn idebilmek imkânını tasavvur eylemek kadar bir hayâl-perverlik, sâfderunluk olamaz. Bu hâl ile "umûr-ı vâkıa" olmuş bitmiş add idilecek ve biçâre Türkiyâ Avrupa düvel-i muazzamasını bu husûsda güneş gibi zâhir olan hatâyâsı memâlik-i mağsûbesinin tasdîki, ta'vizât-ı matlûbenin i'tâsı sûretiyle heve nâ hevâh (?) ta'mîr idecektir

Belçika muhâkkikin muhârririnden "**Rolan Dumars**" Avrupa ve heyûlâ-yı şark ser-levhâsı tahtında geçenlerde **İndeyândâns** gazetesiyle mufassal bir makale neşr idüp bu hakayıkı dev[r] ü dirâz best ve in'ikad idecek konferansdan esnâ-yı bahsinde tehîc âtf üzere icâle-i hâme itmiş idi: Şark umûru hakkında beyn-el-düvel in'ikad idecek konferansı Berlin ahid-nâmesinin îade-i ahkâmını hiçbir vec-hile piş-i teemmüle alamayacak ve bi-l-cümle mes'â-i ve mukarrârâtı "umûr-ı vâkıayı" tasdîke ve ba'd-zîn devletlerce şarkda muhâfaza-i sulh mültazım bulunduğ u takdîrde esnâ-yı müzâkerâtda dermiyân kılınacak mutâlebât-ı cedîdeyi tezkirden ibâret bulunacaktır. Devletlerin konferansda yalnız Avusturya ve Bulgaristan iğtisâbâtını tasdikle in'ikad ve ictimâa nihâyet virmeleri bi-l-ahire anâsır-ı sâirenin de bu kabil iğtisâbâtda bulunmalarına bir bâb-ı ihtirâz-ı küşâde ileri dimektir.

Bu takdîrde konferansda cebr-i mâfât mes'alesi ilcâ-yı maslahatla mevki'-i tezekkür ve münâkaşaya vaz' olunacaktır. Hâlbuki anâsır-ı muhtelifenin mütâlâa ideceği sabr-ı mâfât maa-t-teessüf münhasırân Türkiyânın izrârı sûretiyle istihsâl kılınabilecektir. Konferansa dâhil devletler kitle-i mülkî-i Osmâniyyeden aksâm-ı lâzimeyi bi-l-ifrâz bi-arafâne anâsır-ı mütâlebeye tevzi' itdikten sonra bakayâ-yı mülk-i Osmâniyyede genç Türklere batu (?) tevdî' umûm Türklerin hürriyet-perver bulduklarını bir ârûde-i lisân-ı takdîr ve bundan dolayı umûm Avrupanın kendilerine karşû memnûniyyet ve teveccühünü beyân eyledikten sonra ba'de-zîn Türkiyânın terakkî ve teâlisine hâil olacak hiçbir nüfûz-ı hâricinin icrâ-yı te'sirâtına meydan bırakmayacaklarını ve şân-ı memleketi haleldâr olmaktan vakaya ideceklerini söyleyeceklerdir.

İşte Avrupa düvel-i muazzaması bir devletin hukuk-ı hükümrânîsini tamâmiyyet-i mülkiyesini muhâfazaya müsâberet itdikleri zaman böyle harekât-ı gayr-i la-

yıkada bulunurlar, beyn-el-düvel mün'akid ahidnâmelerin ceryân-ı ahkâmını te'minde gayr-i muktedir inzâr-ı umûmiyyeye irâe iderler.

Bu muhikk satırları yazdıktan sonra Rolan Dumars Berlin muâhadesiyle tev-lid eylediği netâyicin muhâkemeli bir tarihçesini best ve temhîd idüp muâhede-i mezkûre ahkâmının **mahsuziyeti** (?) mes'alesi kesb-i mefkudiyet eyledikten sonra bir kıyâs-ı hakîmâne yaparak bu def'aki konferansda dahî tekrar idecek mu-kararâtın tûl müddet pâyedâr olamayacağını beyân itmekte ve akibet-ül-emr uk-de-i müşkilâtın yalnız tûg-i harb ile küşâde kılınabileceğini isbât iderek bu hâlden dahî -niyetlerinin hulûse adem-i iktirâbiyetine mebnî- Avrupa düvel-i muazza-mesını tahtie inmektedir. [R]olan Dumarsın makalesini pek vâkifâne yazılmış bulduk, bâ-husûs ki garbın sitâre medeniyet -altında şarka karşı şâibeli fikirler perverde itmekte bulunduğunu yine Rolan Dumars gibi âlem-i garbın bir muhar-rir-i meşhûrundan istimâ' itdiğimizden dolayı bu bâbda esâsen mevcûd fikr-i mahsûsemizin her vechle musîb bulunduğunu anladık.

Bir takım Osmânlılarımız vardır ki (hem de tabaka-i âliyye ve münéveriye mensub bulunurlar) konfera[n]sdan ve netâyicinden bir ümîd-i necât bekliyorlar. Fakat maa-t-teessûf bilmezler ki konferansın in'ikâdı devletimizin ızrârı dimek-dir evvel emirde suâl ideriz ki in'ikâd idecek konferansda hângi devlet bize ibrâz-ı muâvenet idecektir.

Avusturya ve ânın Bosna ve Hersek ilhâkındaki igtisâbını muhik gören Al-manya elbette bize zahîr olmayacaklardır İtalyaya gelince ittifâk-ı müsellese dâ-hil olduğundan ândan hakkımızda muâvenet beklemek abesdir. Ba'de ... şimâli devleti gelir ki o bizim add û cân bî-imânımız olup ândan muâvenet intizârında bulunmak kadar bir noksân-ı akl ve fikdânı hamîyet olamaz.

Bundan sonra Fransa ve İngiltere devletleri gelir bu iki hükûmet mecbûl bu-lundukları efkâr ve mekâsîd hürriyyet-perverâne hesebiyle inkılâb-ı ahîr-i hayrı-mız üzerine memleketimize mehb göründükleri bedîdâr ise de bu muhabbetleri hakkımızda bir fedâkârlık ihtiyârına kendilerini hiçbir vakit sevk idemâz.

Bu takdîrde konfera[n]sın, i'tilâfdan haber beklemek hiçbir vechle câiz olama-yub ibtidâ avn-ı bârîye istinâd ve esbâb-ı müdâfaa-i hukuki ihzâr eylemek iktizâ itdiğini beyâna lüzûm görür ve gazetelerde karîb-ül-husûl olduğunu okuduğumuz Bulgar vesâir i'tilâfların bu milelin ve millet için konfera[n]sdan daha muzırr bu-lunduğunu evvela târîhiyye ve mantıkıyyesiyle nüsha-i âtfmizin icmâlinde izâh ideceğimi arz eylerim.

Hersekli İsmâil

Kürdler Neye Muhtâcdır

Kürdleri şimdiye kadar mahv iden iki beliyye-i azîme vardır ki, biri ihtilâf-i dâhili, diğeri mârifet-i maârifin hakkıyla ta'mîm idemâmesi. Bu iki müsibet-i mahv için vakt-i istibdâdda "Bedî-üz-zaman Molla Sa'id Efendi Hazretlerinin" mâbeyne virüde neticesinde birçok mesâibe hedef idildiği lâyiha sûretini aynen derc-i arz ile iftihâr idiyoruz:

"Millet-i Osmâniyye miyânında mühim bir unsur teşkil iden Kürdistan ahâli-sinin ahvâli hükümetce ma'lûm ise de hizmet-i mukaddese-i ilmiyyeye dâir ba'z[1] metâlibâtı arz itmeğe müsâade dilerim. Şu cihân-ı medeniyet de, ve şu asr-ı terakki ve müsâbakatda sâir ihvân gibi yek-âheng-i terakki olmak için himmet-i hükümetle Kürdistanın kasaba ve kurasınd[a] mekâtib te'sis ve inşâ buyurulmuş olduğu ayn[1] şükranla meşhûd ise de bundan yalnız lisân-ı Türkiye âşinâ etfâl istifâde idiyor. Lisan[a] âşinâ olmayan evlâd-ı Ekrad yalnız medâris-i ilmiyyeyi ma'den-i kemâlât bilmeleri ve mekâtib muallimlerinin lisân-ı mahalliyye adem-i vukufı cihetiyle maârifden mahrûm kalmaktadır. Bu ise vahşeti, keş-mâkeşi dolayısıyla garbın şemâtetini da'vêt idiyor. Hem de ahâlinin vahşet ve taklid hal-i ibtidâisinde kalmaları cihetleriyle evhâm ve meşkûkun te'sirâtına hedef oluyor. Eskiden beri her bir vechle Ekradın mâ-dûnunda bulunanlar bugün onların hal-ı tevakkufda kalmalarından istifâde idiliyor. Bu ise ehl-i hamiyeti düşündürür ve bu üç nokta Kürtler için müstakbelde bir darbe-i müdhîşe hazırlıyor gibi ehl-i basireti dağ-dâr itmiştir. Bunun çaresi numûne-i imtisâl ve sebeb-i teşvîk ve tergib olmak için Kürdistanın nikat-ı muhtelifesinden biri "Artuş Aşâiri" merkezi olan Beyt-iş-şebâb cihetinde, diğeri Motkan, Belkân; Sason vasatından, biride- ...kâkân- ve Haydaran vasatında olan nefis-i Van'da "medrese" nam me'lûfiyle ulûm-ı dîniyye ve funûn-ı lâzime ile beraber hiç olmazsa ellişer talebe bulunmak ve oraca medâr-ı mâişetleri hükümet-i seniyyece tesviye idilmek üzere üç dâr-üt-tâ'lim te'sis idilmelidir. Ba'z[1] medârisin dahi ihyâsı mâddi ve ma'nevi Kürdistanın hayat-ı istikbâliyyesini te'mîn ile esbâb-ı mühimmedendir. Bununla maârifin temeli teessüs ider. Ve bu mebd'e-i teessüsdan ittihâd takarrür idecek, ihtilâf-ı dâhifiden dolayı mahv olan kuvve-i cesîmeyi hükümetin eline virmekle hârice sarf itdirmek için hakkıyla müstahakk-ı adâlet ve kabil-i medeniyet oldukları gibi cevher-i fitrîlerini göstereceklerdir.

Molla Sa'id-i Meşhûr

-Bedirhânzâdeler-

Kürdistan Gazetesinin Avrupada bidâyet-i neşrine himmet ve devr-i meş'ûm-ı sâbıkda vatandaşlarının hukuk-ı sarîhesini müdâfaaya gayret buyurdıklarından dolayı zekâ ve 'irfânlarıyla emsâl ve akrânı arasında temeyyüz itmiş olan Mithad ve Abdurrahman Beglerin teşriflerini kemâl-i tahassürle intizâr ideriz.

Hakk nâ-hakk birkaç mücrimin seyyiâtına iştirâk itdirilmiş olan bu asilzâdele-ri an-karîb-i mesrûr ve her birerlerini derece-i meziyyet ve dirâyetleriyle mütenâ-sib olan mevkilerde görmek isteriz.

“Şark ve Kürdistan”

Avusturya Hükümeti ve Habsburg hânedânının târihi lekeleri

İhrâz itdikleri hürriyyet ve meşrûtiyyet sayesinde Osmanlıların terâkki itmele-rini nazar-ı hoşnûdî ile telâkki itmeyân Avusturya ve Macaristan hükümeti daha ilk devre-i meşrûtiyyetimizde kesri-i gayret ve teşvîş ahvâlimize bâis olabilmek emel-i bed-hâhânesiyle Bulgaristanı i'lân-ı istiklâle sevk ile ahden eczâ-yı mü-temmime-i devletimizden bulunan Bosna Herseki zimme-i (?) memâliki eyledi ve muâmelât-ı mezkûrenin istikmâliyle beyne-d-düvel bu babda bir konferansın âti-yen intikadına (?) ve imkân-ı müsaid bulunur ise kendi fikrinde bulunan rukabâ' ve a'dâmızın da bizlere daha mühim zararlar îka' idebilmelerine birer zemîn-i ih-tirâs ihzârına vesileler icâd itdi.

Avusturya ve Macaristan devletinin hakkımızdaki muâmele-i vâk'asının ne-den münbais olduğunu anlamak için ba'z tedkikat-ı târihiyyede bulunmamız la-zımdır.

Târîhin viridiği ma'lûmata nazaran devlet-i mezkûrede hükûmrân olan Habs-burg hânedânı kendileriyle muâsır olub istihsâl-i hürriyyet iden bütün akvâmı bi-rer suretle azrâr ve iz'âca müteşebbis bulmuşlar ve bu harekât istibdâd-kârâne-leri ile daima düşmen-i hürriyyet bulduklarını enzâr-ı âleme irâe eylemişlerdir.

Hânedân-ı mezkûre mensûb olub Almanya ve Avusturyada hükûmrân olan imparator birinci Alberht İsviçrede cumhuriyyet suretiyle idare-i memâlik iden her İsviçreli nazar-ı hoşnedî ile bakamamış ve imhâ-yı hürriyyetleri için

aleyhlerine sevk-i asker iderek bu yüzden bir çok kanlı muhârebâtın hudûsuna sebep olmuştur.

Fakat Alberht bu teşebbüsât-ı hürriyyet-şikenânesinde nâil-i emel olamadı ancak gördüğü iş mensûb bulunduğu hânedân hükümetinin serbestî-i akvâma adâvetle meftûr ve me'lûf bulunduğu târihe yazdırmaktan ibaret oldu.

İ'tisâfât-ı şeddâdânesiyle târihde nâm bırakan zâlmeden Almanya imparatoru ve İspanya Kralı İkinci Filip dahi Habsburg hânedânının hürriyyet-şikenlikle mâ'â'rûf-ı erkân mühimmesindedir.

Vefret-i istibdâd-ı şiddet tas'îb gibi iki takî'a-ı ahlâkiyye ile mecbûl yaratılmış olan bu hükûmdâr(cizvit) fırka-i şerîfesinin istikmâl teşekkülüne sâik yegâne olmuş ve zaman-ı saltanatda ika'-i mezâlîm ve tedvîr-i tedvirât emrinde bu göreve melâ'ineden pek ziyâde istifâde eylemiştir.

Serbestî dâiresinde idâre olunan Flemang cemâhîri bi-l-hassa da ikinci Filibin sûlet ve şiddet hürriyyet-şikenânesine hedef olmuş kıt'a-i mezkûreye gönderdiği kumandanlar vâsıtasıyla memleketi istilâ iderek Flemang bî-çâregân ahrârını tecziye için her şehir meydanında siyasetgâhlar kurulmasını ateşler yakılmasını emir vermiş idi. Flemange sevk olunan kumândânlar matbûalarından, telâkki ittükleri evâmir-i mahsûseyeye tebean her şehirde "kanmeclisi" nâmıyla yâd olunur birer mahkeme teşkil iderek mâznûnîni muhâkeme iderler idi.

Bu muhâkemenin üç sene zarfında siyasetgâha gönderdiği hürriyyetperver Flemengliler adedinin on sekiz bine bâliğ olduğunu asr-ı ahîrin en meşhûr ve mevsûk müverrihlerinden ma'dûd evella Fransalı Victor Dûrûbu Târih-i Umûmi-sinde yazıyor. İkinci Filibin seyyiât ve mezâlîmin en dehşetâni "engizisyon" mahkeme-i meşhûresini taht-ı himâyesine almış olmasıdır. Mahkeme-i mezkûre Filibin ahd-ı saltanattan akdem her ne kadar te'sîs itmiş ise de tevârih-i muhtelifede bir kaç milyon nüfûs-ı mas'ûmenin irâka-i demini hükûm itmesi ve bu ahlâkını mevkî'-i faale vaz'a muvaffik olması Filibden görmüş olduğu siyânet ve sâhâbet sayesinde vâkı' olmuştur. İkinci Filibden sonra Habsburg hükûmdârını me-yânında istibdâd ve hürriyyet-i akvâma adâvet eylemek evzâ'-ı mezmûmesıyla kötü nâm bırakanlardan biri dahi imparator ikinci Françdır.

Hükûmdâr müşar-ül-ileyhin zaman-ı hükûmeti Fransız inkılâb-ı kebîrinin zuhûrına tesâdüf olub inkılâb-ı mezkûrun netâyic hasene-i serbestîsini bî-hükûm bırakmak ve Fransada istibdâd-ı idâreyi iâde bilmek üzere tevessül itmediği tedâbir kalmamış ve kendi devleti başda olduğu halde umûm-ı Avrupayı Fransa aleyhine harbe sevk eylemiştir.

Habsburg hânedânı hükûmdârının hürriyyet-i akvâma karşı izhâr ittükleri

adâvet serd olunan vakayt'-ı hakikiyye-i târihiyye ile vâzhan isyân ve a'lâm idilmiş bulunduğundan hânedân-ı mezkûre mensûb diğere hükümdârların Lehistan taksimâtında şimali İtalyanın işgalinde ve mahâl-ı sâirede târihen ma'lûm bulunan ve dâimâ şemsi tabnak hürriyyetini beyn-el-akvâm akvâl itdirmesine masrûf olan teşebbûsât ve harekât-i bed-hâhânelerinden bahs eylemeği zâid gördük.

Bosna ve Hersek mes'clesinin şekl-i ahîr-i ma'lûmda tahdisi ve kıt'a-i mezkûrede altı yüz elli bin müslim bulunması husûsu edvâr-ı muhte[li]fede Habsburg hânedânı hükümdârının zir-i tabi'îyyetine geçmek bedbahtlığıma dūçâr bulunmuş olan akvâm-ı müslimeden ve anların ma'rûz olduğu ahvâl ve encâmdan bahse bir zemin-i münâsib ihzâr eyledi. Endülûsde hükümet-i islâmiyyenin inkirâzından pek az sonra mevzû'-i bahsimiz bulunan Habsburg hânedânına menbûs olub da bi-l-akıs İspanyaya tâc ve tahtına nâil olan Şarl Ken İspanyadan hicret itmeyen İslâmlara pek ağır zulümler itmekte idi. Dūçâr sitem ve i'tisâf olan Endülüs Müslümânları ise o asrın en mütemeddin efrâdından idiler. Tekemmül-i ulûm ve kanunu nâtık-ı kesb-i güzidenin envâ'-ı adîdesini muâsırları bulunan akvâm-ı nasrâninin seylâbe-i cehl ve nadânînden kurtarabilmemişler idi. Şarl Ken bu san'atda bulunan Endülüs İslâmlarına karşı îka'-ı zulm itmesi alemlî medeniyet ve terakkiyâta büyük zarar irâs eylemiş ise de terk ü tâc ve taht eylemesi Endülisliler için daha fenâ bir netice hâsıl itmişdir zirâ beis-ül-hâfî olub zikri sebk iden İkinci Filib zir-i tabi'îyyetinde kalan İslâmlar hakkında son derece zâlimâne hareket iderek o bakiye-i güzide-i islâma kat'î mahv ve helâk darbeleri urmuşdur.

Filib Arablara lisânlarını men' itmiş, anları libâs ve serpûş-ı islâmıdan cebren tecrîd iderek zî-nasrânîden bulunmalarını kerhen kendilerine kabul itdirmişdir.

Bundan mâ-adâ bütün â'dât-ı milliyelerini şiddetle men' ve cebren nasrânîye idhâl idebilmek üzere kiliselere sevk ile devamlarına nezâret eylemek için bir çok hafî ve aleni me'mûrlar ta'yin itdirmişdir. Şu tenasur-ı cebriye muhâlefet idenler ise ateşe ilka idiler idi.

Bu bî-çâregânın iyâdi-i hizfında bulunmuş olan kesb-i adedide-i ilmiye ise kendülerinden alınub resmen ihrâk idilmişlerdir.

Kulûb-ı müddeniyye ve insâniyyeyi dūçâr-ı irtisâs iden Habsburgluların bu muâmelâtı yalnız Arablara inhisâr itmemiş, zaman zaman Türkleri dahi bu muâmelâta hedef eylemişlerdir.

Viyanada Kara Mustafa Paşanın hezîmet-i meşhûresinden sonra kadîm müverrihlerimizin Engürüs (Macar) yad itdikleri Macaristanda teâkub iden mağlûbiyyetlerimiz üzerine diyâr-ı mezkûrede kalan Osmanlılar dahi Endülüsîlilerin dūçâr oldukları tenassur-ı cebriye ma'rûz kalmışlardır.

Bir sûretdeki hicret itmeyüb de Macaristanda Hırvatistanda, Batanda, İslav Viyanada kalmış olan anasır-ı İslâmdan bu gün bir ferd-i ferîde (?) kalmamış ve fakat bir tenassur-ı cebrinin vukuuna delil olmak üzere bu gün kıtaât-ı mezkûre de "kadızâde" müftüzâde gibi elkabı hâiz ve aslen İslâm olub da tenassur itdirilmiş aileler mevcûd bulunduğu görülmüşdür.

Habsburguların serbestî-i akvâma, hürriyyet-i vicdaniyyeye dâimâ tecâvüz etmiş olduklarını verdiğimiz tafsilât-ı hakikiyye-i târihiyye ispâte kâfî, vâfidir. Zan ideriz hânedân hükûmetinin hürriyyet-şiken-i akvâm olan bu meslek-i sekim-i kadimine ittibaa-i temsilendendir ki bu def'a dahi Avusturya ve Macaristan hükûmeti istihsâl itdiğimiz hürriyyet ve meşrutîni nazar-ı hoşnudî ile göremiyerek tam neşve-i rahîk sermest bulunduğumuzdan bi-l-istifâde Bulgaristanı istiklâle sevk eyledi. Bosna-Herseki ilhâk itdi ve binâ-yi hürriyyetimizi ta esnâsında rahnedâr itmek emelinde bulundu.

Milletimizin gösterdiği sükûnet hükûmetimizin ibrâz itdiği dür-endişlik Avusturyanın takib eylediği ümmiyye-i istilâkârâne ve hürriyyet-şikânenin husûlüne mani' oldu bundan ma'ada Avusturyanın "emr-i vâki" telâkki itdiği ilhâk keyfiyeti dahi şimdi bir şekl-i mübhemiyyet iktisâb itdi.

Beşerde ve tahsîs-i beşerin rûûs-ı mütetevvece kısmındaki hırs ve emel bî-hadd ve pâyândır. İzdîyâdesini hasebiyle bir ayağı çukurda adına sezâ-vâr olan imparator Fransua Jozef ve ahdd-ı siyâsiyye mâlik olmayan devletin çok müddet pâyedâr olacağından kendü de emin olamadığı halde Bosna Herseki ilhâk gibi haksız teşebbüsât ile halâ tefsi'-i memâlik emelleri arkasında koşuyor.

İmparator hazarının ihdâdından olup kesret-i memâliki hasebiyle kıtaat-ı hamseye hüküm itmekte oduğunu zanneden ikinci Filib azamet ve gurur ile "memâlikim üzerinden güneş eksilmaz" dir idi.

Fakat tahzîb itdiği hürriyyet aşîyânlarının, heder itdirdiği ma'sûmîn demlerinin te'sîrât-ı ma'neviyyesi ve dergâh-ı ulûhiyyetin bu dünyada dahi hakkında bir cezâsı olmak üzere ikinci Filib akîbet-ül-emr elem ve hod-ı ızdırabları dil-sûz vicdan azâbları içinde terk-i hayat eyledi.

Sahib-i tac u taht bulunsun, eâlfî-i sâirede ma'dûd olsun hürriyyet-i akvâma hâil olmak istiyânlerin Filip gibi su-i netâtime dūçâr olmaları muhakkak ve târihincede müsbet olduğu halde Avusturya ve Macaristan Hükûmdârıyla zimâm-dârânenin bilmem ki, hangi fikre tebaen şerr-i hakayık-ı târihiyyeyi yeti-i teemmüle almakdan mücânebet ediyorlar.

Herseki İsmâil

Şark ve Kürdistan hey'et-i muhtereme-i te'sisiyesine

Geçen ramazânın bütün gecelerinde silsile-i mâcerâ-yı muhâvaratınız bir nokta-i ulvî-i amâle irtibât itmiş; bütün düşünceleriniz, bütün duygularınız yalnız bir dâirede mahsur kalmış idi:

Vatan-ı mukaddes-i Osmâniyenin hâdim imtilâ-yı şükûh ve iclâli olmak, ma'heza birçok nazarlarda muhfi kalan, birçok haksız nazarlarda hedef-i istihfâf olan "Kürd" unsur-ı sâfinin dahi cevher zâtî-i hamîyyet ve celâdetini cihân-ı medeniyete göstermek.

Türkiyâ kırâathanesindeki son içtimâ'da bu son karar-ı kat'îyi, bu mücâhidâne kahramanlıkları, bu fedâkârâne arzuları tasvîr ve tezyîn iden o sevimli sözlerinizi iştiğim zaman. Evet, evvele-i regaib saadet-i peymâdan beri bütün mevcudiyetim bir ahenk-i ihtizâz-ı şükran ile hey'et-i müm-taza-i ahrârânenize tevciye-i lisân tecbîl itmişdir.

Şimdi tarafınızdan bi-l-hâssa gönderilân "Şark ve Kürdistan"ın ilk nüshasını âdeta gazî ve kahraman bir ordu-yı Osmâniyenin bir şehnâme-i celâdet-nümuğ muzafferiyetini şeref telakki itmiş olmak sevinciyle okudum.

Şark; neyyir-i cihân ârâ-yı Kürdistanın cilvegâh-ı tulû'u, Kürdistan Şarkın bir meşhûr-ı (?) teksîm bedâyi'idir. O halde, hüsn-i intihâbında her sûretle isâbet olunan "Şark ve Kürdistan" ün-vân-ı ihtişâmını bayılırcasına takdîm itmemek kabîlmidir?

Müesseselerini safvet-i rûhiyemle tebrîk iderim.

Geçenlerde; Ma'muret-ül-azîzin Çay Karaali nâhiyesinin meb'ûs muâmelât-ı intihâbiyesine mübâşeret olunduğu zaman Bulutlu Halil Efendi nâmında bir köylü tarafından karâit olunub posta ile tarafıma gönderilâ[n] Kürdce bir nutuk ile sûret-i mütercimesini takdîm idiyorum. Düşününüz ki bunu öyle edîb a'zam-ı ün-vân-ı imtiyâziyla iştihar itmiş bir kimse değil, bir köylü, evet, saf vicdândan, cevher-i pâk nâmusdan; ulu cenâbdan başka bir sermaye-i tefâhure lüzum görmemiş; bir dağ tepesinde kendi kulubeciğinin muhît-i safvetinde yaşamış olan bir kahraman yavrusu söylüyor. Muhterem "Şark ve Kürdistan"ımızda derc buyurunuz!

Mülkiye kaim-makamlarından Diyarbekirli Ahmed Cemil

Şark ve Kürdistan

Ahmed Cemil Beg kardeşimizin tavsiye itdiği o zade-i tabî'iyi, o zeki Kürd

vatandaşımızın mevhibe-i hudâdâd-ı belâgatı olan nutkunu sûret-i mütercimesiy-
le beraber gelecek nushamıza derc itmekle mubâhî olacağız.

Sayfa 2

Kürdler ve Usûl-ı İctimâ'

Muhtelif asırda medrese-i temeddüne giren milletler arasında pek çok Kürtler, aşiretler, ma'rifet ve maârifî kendi fazîlet-i milliyelerine muzırr gören köylüler, bedeviler var idi!

Zaman oldu ki cem'iyeti bir kaç bini geçen bir belde halkı için hükümetler en metin milletler, ordular, âteşler sevkine mecbûr kaldılar; bu mecbûriyet ba'zen bir kaç müdekkikin olanca sa'y ve himmetinin sarfından ve neticede bir semere istihsâl olunamamasından ileri gelir idi; bu ba'zen de usûl-ı ictimâ'da ileri girmeyân millet rüesâsının hatasından tekevvün iderdi. Bizim Kürdistanı, Irakı Yemeni hıttâ-i Hicâzın, muhîtindeki dâire-i bedeviyeti hall-ı temeddüne ifrâğ idemeyişimizin nihâyetsiz, sebepleri ise bunun bu nazarîyenin; bu târîhi tecrübelerin bütün bütün te'siri haricindedir. İngilizlerin, "Koloni", ya'nî müstemleke haline koydukları bir çok memâliki iki sûretle islâha muvaffık olabilirler:

Hakikaten usûl-ı temeddün i'tiyâdiyle mürâcaat itdikleri meşâyih-i urbân; a'yân-ı bedâvet arasında zî-nüfûs, az çok kendi hiyâm ve bâdiyelerinde, kendi milletleriyle münâsib tarz-ı nezâketle yaşayabilenleri teltîf ve yavaş yavaş ânların ânlamayacağı dâm-ı siyâsetle her dürlü ahlâk-ı milliyeleri arasına nüfûz itdikleri gibi münâsib bir zemîn ile âdât-ı fitriyelerini bile tebdîle kifâyet idecek zemînleri elde iderleridi. Fenn-i ictimâ'da cihâna hayret vîrecek bir kudret-i kavmiye ile dâimâ ileri giden bizim İngilizlerin küçük bir me'mûru ahvâl ve âdat-ı ırkîyesine vukuf peydâ itdiği pek büyük kabâil-i arabın islâhına alet olur. Bunu bu nazariye-i târîhiyeyi müşâhede itmişdim, küçük bir me'mûriyetle Sûdân havâlisinde, bulunurken kendisiyle dostluk peydâ ittiğim bir İngiliz zâbitinin havâlide idâre ittiği pek büyük bir ceneral kudretiyle icrâ-yı nüfûz ittiğini görmüşdüm.

25.000 nüfuslu büyük bir kabile halkının rüesâsı bütün İngiliz hükümetinin azametini yüzbâşı rütbesi[nde]ki bir zâbitin icrâatında tanır koca bir milletin vekili olarak tanıdıkları zâtın ekserî hidemâtı hikmet-i hükûmete pek o kadar nâfi' olmasa bile aşâyirin ahvâl ve hıyyesine kadar kesb-i vukuf itmesi keydisine pek ziyâde ehemmiyet vîrdirmişdi! Mümâ-ileyhin bu husûsdaki behre-i meytini Mısrı İngiliz menâfi'ine idâre iden zâta bile müteselsilen hizmet itdirdi. Ma-hasal küçük me'mûrun gayretiyle senelerce hâl-ı bedâvetde kalmış bir kaç bin nüfusun hal-ı temeddüne vâsıl olması bizim için pek büyük bir mikyâsda ve 'ibret teş-

kil ider. Fransızlar yine bu usûlun tatbîki için "Cezair, Tunus" havâlisinde başka bir şekil, diğêr tedâbir ile başlamış büyük şehirlere küşâde itdikleri dâr-ı ta'limlere cebren talebe getirmekle bir kaç sene güçlük çekmiş İngilizden daha masârif-i nakdiye ve fedâkârlık göstermişler ayn[ı] netice-i itibâ'ı elde idemâmişlerdir. Ruslar kendi idârelerindeki belâd-ı ba'idenin mütesa'ib ahâlîsi mensûb oldukları mezâhib ve dînin ahkâmına riâyete emellerine kısmen muvaffik olabilmişlerdir.

Bizde ise bu usûller kâmilen re'y-i hodi menfaat-ı şahs nokta-i nazarında tatbik olunagelmış; şimdiyedeğin hükûmetimizin vesâyâ ve tedbiriyle husûle getirilmek istilân her dürlü menâbr-ı müterakkiyeye ahalsizlik ve mesleksizlik rehber olmuştur. Bu millet ve hükûmetin çehre-i âmâline siyah lekeler sürmekden mâ-adâ netice virmiyân ıslâhat-ı aşâyir bi-l-akis medeti bir hükûmetin tedâbir mütevasıtasına değıl en son dereke-i ter-va[h]şetile iştiâr iden akvâmın bile bu günkü seviyesinden aşâğı düşürmeğe sebebiyet virilmiştir.

Buna bir misâl olmak üzere Arabistanın ekseri muhitinden daha ziyade terbiye-i ibtidâiyeye meşrû' bir çok âdât-ı irsiye ve taytifeye (?) mâlik Kürtleri dağları, ovaları, mer'âları en tenhâ yerleri mesken-i itihâz iden aşiretleri, dînen Osmanlı hükûmetine olan emniyet hürmetleriyle beraber bi-l-fi'îl ânları medeniyet ve terbiye-i fikriyeden tebâüd itirmek cehâletinde ibrâz-ı muvaffakiyet itmişsiz !.. Elimizde anâsır-ı islâmiyenin itibât ve müveddeti için hakiki bir zincir-i kiymetdâr bulunduğu halde ân kendi elimizle daha doğrusu seyyie denâetle aşâyir ve kabâilimizi buldukları hal-ı vahşetden ziyâde bir tevahuşe sevke hâlât itmişiz.

M. Bedri

Sayfa 2

Erzurumda Kaht u Galâ

Ara sıra gazetelerde Anadoluda galâdan bahs-ı muhtasar makaleler yazılmağa başlandı ise de maa-t-teessüf ahvâl-ı mahalliye bi-hakkın tevzih idilmemiştir. Ashâb-ı vukufca ma'lûmdur ki Erzurum sath-ı bahrdan bin dokuz yüz küsür metro yüksek ve senenin bir nısıf şiddet-i şitâyâ ma'rûz ve kar ile mestûrdur. Muntazam yolları olmadığı gibi Karadenizden yani Trabzondan altmış sâat ba'îd olmak hasbiyle biçâre memleketde ahvâl-ı şitâiye ve münâkalât hâziresinin hâl-ı ibtidâide bulunmasından dûçâr olduğu müşkilât câ-yı mülâhazadır.

Erzurum ahâlîsi hakikaten çalışkan olmakla beraber çifciliğe de meyl-i tab'ileri vardır. Vilâyet dâhilinde zer' olunmamış arâzi çift sürülmemiş tarlâ ...

nadir olması delâletiyle sabitdir. Ne çare ki fikdân-ı munâkallât ve ba'd-ı mesâfe gibi mevâni' azîme o çalışkan zirâi, o gayyur çifcîleri, erbâb-ı mesâ-i bi-me'yûs, meftûr, te'mîn-i ma'îşetden âciz bir hâle getirmiştir.

Meselâ mezrûâtın bereketli olduğu seneler dâhil-i vilâyetde buğdayın kilesi sekiz on, arpanın kilesi dört beş gurûşa tenezzül idiyor! Beş altı senede bir hâsîlât noksan olunca o vakit zirâ'in elinde zahîre bulunmayacağından kırk beş elli gurûşa buğdayı, otuz gurûşa arpayı almağa mecbûriyyet hâsıl oluyor! Şu nisbetsizlik ve buna mümâsil bir çok ahvâl sebebiyle ahâlî-i mahalliyenin uğradığı zarar ve ziyânların netâyic ve hîmesi olarak o havâlide fakr u zarûret son derecede ve erbâb-ı hamîyyeti ağlatacak bir haldedir.

Bundan onbeş sene evvel noksan-ı hâsîlâtı dolay etmeğin kiyyesi altmış pâraya satılırken iâne komisyonu tarafından vuku' bulan tahkikat üzerine nisf-ı Erzurumda şâyân merhamet ve muhtâc-ı muâvenet sekiz bin nüfûs bulunmuşdu salhânelerden bîkes kadınların yemek için hayvânât kanı taşıdıkları ekseriyâ te-sadûf idilen hâlât-ı müessifedendir. Onbeş sene zarfında vilâyet-i mezkûrede yüzde otuz nisbetinden fazla gîri gitmiştir.! Zira memleketin yolları mı yapılabildi, ormanları mı muhâfaza idilebildi, ticâretinin tavsî' ve terakkisine mi hizmet idildi. Ümrân-ı mahallîye ve saâdet-i sekene düşünöldü mü? ! Bu bâbda vilâyetin müfettişlerin ıslâhât hakkında makamât-ı âidesine takdîm itdikleri levâyahin hangisi mevki-i icrâya koyuldu?

Trabzonla Erzurum beynindeki tarîki nisf-ı derecesinde taklîl ile sâhle takrîb iden ve o havâlice ehem ve elzem olan Rize Erzurum yolunun terhîs-i inşâsı için on iki sene gibi uzun bir müddet uğraşıldığı halde birtakım bahaneler serdiyle beyhûde muhâberâtla izâa-i vakit idilmedi mi. Eğer tarîk-i mezkûr yapılsa idi bugün o civâr sekinesi bu kadar sıkındırya ma'rûz kalmaz oldukça ehven bir fi'atla zahirece olan ihtiyâcâtını te'mîn itmiş olurdu!

Bu cihetleri idâre-i müstebidenin afât ve siet adîdesine atf ile istikbâl için üç gurûş alabilür altı ay kışda ise işsiz kalır ki seneye taksîm edilse yevmiye elli altmış pâraya gelir böyle bir yerde bir adam aile ve çocuk çocuk sahibi olursa o adamın hâl-i ıztırânı ve o tarafların ihtiyâcât-ı mübremesi adına bir tefekkürle teza-hür ider!

Farz-ı mahâl olarak bu yevmiye ile terfiye-i ma'îşete muvaffik olsalar bile ser-vet te'mîn idemeyecekler mi vareste-i izâhdır, halbu ki hükûmeti teşkil iden efrâd-eshâb-ı servetden olursa hükûmet o nisbetde zî-kudret bulunur bir hükûmetin nokta-ı nazarı ahâlîsini kuvvet-i lâyemût ile geçindirmek değil belki saâdet-i mut-lakaya mazhar itmek ve memâlikini nâil ümrân eylemektir.

Zik-i ma'îşete düçar olan bir âile devlet metbûasına karşı müteahhid bulunduğı vergüsünü nasıl te'diya idebilir? Ahâlîye fikr-i teşebbüs ilka idilir, hükümet de ahâlinin teşebbüsâtını himâye ve teshil iderse gaye-i maksad olan saâdet-i beşeriye mutnebe olalım!

İki seneden beri Erzurumda etmekin kıyyesi pişkin olmamakla beraber iki gurûşa yüz pâreye satılıyor. Bu fiyat İstanbula nisbet edilürse altı gurûşa dimekdür; zira İstanbulda bir amele yevmiye on gurûşdan ziyâden kazandığı halde Erzurumda tuvânâ arslan gibi çalışkan bir adam yazın altı ay yevmiye yüz pâre ve nihâyet memleketimizde esâşlı bir sûrette ... ider... Zamanımızda beyn-ed-düvel tahaddüs-i harb ... iktisâdı efrâdın ve bütün memâlikin servet-i umûmiyye ve milliyesini tezyid maksadına ... değil midir?

Ac bi-ilâc, fakr u zarûretten rengi sararmış açlıktan bîtâb ve tuvân-ı toprağa uzanmış ve "taht-üs-sifir" yirmi beş ... derece bürûdete karşı bakacağı [yakacağı] yok, yatacağı yok, yiyeceği yok, çocukları çıplak " anacağım acım, babacığım üşiyorum" diye feryâd ve figan iden âile çoluk çocuk sâhaba (?) ve sâhibelerine acımiyacak hallerine rahm itmeyecek bir fert ve onlara desti-i muâvenet ve mürüvetini ... idecek hiçbir sâhib-i vicdân tasavvur idilemez. Serhadda bulunarak mukaddes vatanlarının müdâfaası uğurunda binlerce şehîd feda ... en şecî' ve en fedâkâr kardaşlarımızın ... ve ahvâdının şu zaman-ı hurriyyetde şu hengame-i hurriyyetde (?) açlıktan helâklarına meydan virileceği ... inzâr-i medeniyet sokaklarda açlıktan can çekmen beşeriyetin levâih-i sefilânesini temâşâyâ daha ne müddet tahammül idecekdir.

Resul Paşa Mahdumu İhsan

Sayfa 3

Havâdis

Yine Kürdlere iftirâ, yine Manzûme-i Efkâr

Manzûme-i Efkârın neşr itdiği bir mektûbda Sîvâsda Ermenîlerin mezâlime düçar ve aşâyir âlâyları da gice gündüz köylere hücumda ber-devâm oldukları bildirilmişdi Hükümet bu bâbdaki netîce-i tahkîkât-i resmiyesiyle neşriyât-i vâkıanın sırf erâcîfinden ibâret olduğunu tebeyyün etmekle bizde o sûretle tekzîb-i keyfiyet ideriz

Acâib

Zeki Pâşâ ve Fuad Beg

Matbûât-ı Osmâniyede dördüncü ordu müşîr-i sâbıkı Zeki Pâşâ ile Kastamonulu vâlî-i sâbıkı Fuad Begler hakkında muhakkane idâre-i kelâm ve idâre-i sâbıkâ-i müstebide zamânındaki icrâat-ı ğaddârânelerinden bahs ile milletin ma'sûmiyeti tebeyyün itdiklerinden dolayı bunlar, Hüseyin Cahit, Hüseyin Kâzım, Fethi ve Diyarbakırlı Ahmed Cemil Begler haklarında ikame-i da'vâ itmişler.

Acâib

Ne cür'etkârâne hareket? Zeki Pâşâ ile Fuad Begler hâlâ vatan mahkemelerini, hükm-i kat'î-i vicdân-ı millet hilâfına olarak kendi efkâr-ı sakimelerine hidmet itdirebilecekleri zannında mı bulunuyorlar? Bilmiyorlar mı ki bu necîb Osmanlıların ve daha doğrusu vatan-ı mukaddesimizin perîşânî-i hezîmetine bâ'is olanlar mahkeme-i adl ve re'fet bulunan meclis-i meb'ûsânda herhâlde karşı karşıya gelecekleri müddeî-i aylehlerinin milyonlaca halk olduğunu görecek, işte o zamân halk taraf hâzırladıkları bî-hadd levâih (?) ve iddi'ânâmeleriyle kalub milleti saracak: titretecedir

BEŞİNCİ SAYI

Sayfa 1

Medeniyet-i Şarkiyeye

-3-

Cihân bilir ki bu günkü gördüğümüz temeddün ve terakkinin menba'-ı i'tilâsî şarkdır; şarkın riyâzî umrân-ı ma'rifetidir.

Garblıların vakar cehd ve sa'yleriyle menşeinden nihâyetine kadar benimzedikleri kendi bedâyi'-ı fikriyeleri, arasına 'ilâve itmek istedikleri ibdâât-ı şarkiyeyi nasıl? Ne sûretle? idâre itdiler ki zamanımızda her şey Garbe nispetle söyleyor. Her terakki oraya atf idiliyor. Her şeref Garblılara viriliyor!..

Fakat hakikat bu iddiâ-yı nâ-hakkın uzaklarında, pek uzaklarındaki maşrık-ı envâr (?)'ı cedfidde; şarkda olduğüçün; deĝil menşe'-i medeniyeti mehd-i saâdet-i beşeri benimsemek ve hatta dünyayı kendilerine mâl itmek istiyân Garblılara "mukallid-i sahîh" demekden başka cevâb olamaz!..

Garblılar müteşebbîs, faâl, faâl oldukları kadar da mukallid doğar, büyür, ölürler ayn[1] ahlâk-ı sa'yı ihlâfa terk iderler; bu sebebdendir ki ilk gördüğü bir eserin projesini yalan yanlış çizen bir babanın evlâdı ânı aslına tatbik itmeğe, ânı bütün mâhiyet-i hakikiyesiyle taklid ve tanzîm itmeğe çalışır ve sonuna kadar uğraşır tsmime bir şekil fi'li virir.. Eserin menşeini tagayyur ider. Tebdil ider!..

Garblıların mukallidlikde gösterdikleri o büyük isti'dâd ile medeniyet-i şarkıyyenin ism-i hassını garbe çevirmişler: güneşin maşnk tulûunu, hakikatde değil ise hayalde mağribe çevirecek kadar kabiliyyet-i hayret-perverâne göstermek istemişlerdir.

Bizde bu gün Garb ilin ve ma'rifetiyle yalan yanlış perverde olmuş bir sınıf halk vardır ki bütün hüner ve ma'rifetin ve san'atın hey'et-i mecmûasına menşe' Garbı tanıyor. Garbı biliyor!.. Bunların bu kısım halkın Garbı: medâris-i kemâlât-ı ümem tanıdığı o âlim takallidi hakkıyla bilmediği anlaşılıyor.

Evet Garb bu gün ser-â-pâ müterakkidir. Bizim memleketlerimize nazaran müterakkidir. Müteârifdir. Mütemâyizdir. Fakat bu teârufun ve terakkinin bu mütemâyizin masdarı. menba'ı garb değil şarkdır.

İşte biz Garbın taklid itdiği bu encüm-i tâb-dâr-ı ma'rifeti kendi semamızda şarkımızda tulû' itmiş ve sonra yine magrib ebede (?) değil garbe defn edilmiş olan "medeniyet-i şarkıyye"yi asıl sahiblerine, asıl sahib-i kadîmlerine Araplara, Türklere mâl itmek âni te'sis ve icâd iden âmme-i anâsıra intikal itdirmek için çalışmalıyız! Evet Garb Şarkdan gasb itdiği o bedâ'ı'-ı ma'rifeti süsledi âni bir lecha-i gurûba benzetti. Âni câme-i taklid Garba bürüdü. Şarklılar âni inkâr itmemelidirler, itmelidirler ki hakikatın füyûzâtıyla yalnızlanacak dimağlara mütefekkirlerin kadr-dânlığına ciddiyetine sıdkına selâmet-i kalb-i vicdânına hizmet idebilsin.

Evet Garb Endülüs kütüphâne-i 'irfânındaki âsâr-ı Arabın cildlerini değiştirerek telgrafın, telefonun, buhâr kuvvetinin ağâc, şirîd ile vücudunu göstermeyecek demir, tel, bakır ile tadbîkini iltizâm itmiş.. Bu tell-i fûnûn ve san'atın icâdi değil olsa olsa tekemmülât-ı ahîrî olabilir.

Biz aslıyla tanıdığımız ma'rifet ve san'atın tekemmül itdiği Garba medrese-i tadbîkinin intizâmını söylemekle beraber şarkdan zuhûr itdiğini şark o sanâ'ı'-ı güzidenin mâder-i mihr-bânî olduğunu söylemekte de ma'rûruz!..

Ümit ideriz ki Garblılar: mazhar-ı medeniyet olan Garblılar şarkın eski sahipleri olan Şarklıların hakikate tevcîh-i lisân idenlerine pey-rev olacaklardır.

Biz, şarkın zengin hazinelerine mâlik olan Osmanlılara büyük bir ders-i terakki olabilecek âsâr-ı kadimmeyi aslını, menba'ını inkâr itmeyerek tadbikatiyla Garblılardan almak mecburiyetini duyuyoruz. Fakat Garbın ahlâkıyla intizâc itmiş insanlığın hasâil-i celîlesini, ahlâk-ı güzîdesini bütün bütün değiştirmiş mütenevvi' aksâmını almak, kabûl itmek bize bî-lüzumdur.

Çünkü Şarklılar medeniyet ve ahlâk-ı Garbiye değil, medeniyet ve tekemmülât-ı Şarkıyye muhtâcdır!

Sırbistan Veliâhdı Bosna, Hersek Mes'alesi

Balkan mesâilinin şekli-i ahîr-i ma'lûmda tahaddüsü üzerine Sırbistan veliâhdı câ-be-câ nutuklar îrâd itmekte ve Sırbistan hükûmetinin tercümân-ı hissiyâtı olmaktadır. Sırbistan veliâhdı maneviyâtını lisânen izhâr husûsunda kâide-i siyâsetin müsâade bulunmadığı mertebede dahi şiddet-i lisân göstermekdedir ki bu harekâtından dolayı Rusya çarı Nikola geçenlerde bir kit'a telgrâfnâmesiyle veliâhdı-ı mûmâ-ileyhî tevbih itmiştir.

Fakat hissiyâtına kapılan veliâhd-ı mûmâ-ileyh zabt-ı lisân idemeyerek tarîk-i hitâbet nâ-hemvârîde kemâ-fi-s-sâbık devam itmektedir.

Bu cümleden olarak mûmâ-ileyh veliâhd dünkü İkdâm gazetesinde görüldüğü vechile "Obzor" gazetesinin muhâbiriyle görüşmüş ve Bosna, Hersekin her vechile Sırbistana âid ve merbût bulunduğunu etyân iderek Bosna ve Herseklilerin Sırb bulunduğunu der-miyân eylemek zühûlünde bulunuyor. Biz cevâben Sırbistan veliâhdına etyân eyeriz ki Bosna ve Hersekliler aslâ Sırb değildirler. Boşnaklar; Hırvatlar, Sırlar gibi "Cenûbi Islâv" cinsinden bulunuyorlar.

Fakat bu mensû[bi]yyetle berâber kendi kavmiyetleri mevcûd ve mahfûzdur; Cenûbi Slavların târihi bize etyân eyer ki Boşnaklar kendi başlarına olmak üzere bir kavim teşkil iderler; Sırların dâire-i kavmiyyetine aslâ dâhil değildirler; bu hakayık bâhire-i târihiye güneş gibi âşikârdır.

Hâl bu merkezde iken Sırbistan veliâhdının, Sırlıların Bosna ve Hersek ahâlisini kendi kavmiyyetlerine mensûb sûretinde göstermeleri târihe karşı büyük bir gaffletir.

Sezâ-vâr-ı teessüf ahvâldendir ki Sırlıların kırk senedenberi Bosna ve Hersekde başlayan bu kabîl beyânât ve neşriyâtı Bosnanın Ortodoks ahâlisi üzerinde icrâ-yı te'sîr eylemiş ve bu Ortodoksları Sırlılar lehine celb ile hükûmet-i Osmaniye aleyhinde ihtilâle sevk iderek otuz şu kadar sene evvel işe Avrupanın müdahalesini celb ile memleketin Avusturyanın zîr-i işgaline geçmesine sebebiyet vermiştir.

Bosna ve Hersekin Avusturyaya intikâl eylemesine bâis yegâne Sırbistan Karadağdır. Binâ-i berîn bu gün Boşnakların ducâr-ı nikbet ve felâket olması bu iki hükûmet tarafından ihzâr edilmiştir.

Bosna ve Hersekin Avusturyanın zîr-i işgaline geçmesini müteâkib hükûmet-i mezkûre işgal ettiği vilâyet-i cedîdede Sırbistana mâil olan Ortodoks ahâlisine, devlet-i Osmâniyeye muhabbetkâr bulunan unsur-ı İslâma karşı Hırvat nâmıyla yerli Katoliklerden mürekkeb bir unsur-ı sâlis teşkil eylemiş ve ahâlî-i memleke-

ti bu sûretle hissen, fikren üçe taksim iderek kendi menfaatine ve cümlelerin zararına olmak üzere icrâ-yı ahkâm eylemiştir. Ahâlî-i mahalliye arasında ekilân şu tohum-ı nifâk sâyesindedir ki Avusturya Bosnada müstebidâne hareket idüb idâresini te'yi'd itmiş ve kendince "emr-i vâki'" telakki itdiği ilhâkı icrâyaya muvaffak olmuştur.

Bu tafsilât ile kar'ilerime anlatmak isterim ki Sırbistan Bosna ve Hersekde Ortodokslar nezdinde neşr itdiği efkâr memleketin Avusturya zîr-i idâresine mürûrini nasıl intâc eylemiş ise işgali müteâkib Sıblıların temâdî-i neşriyâtı ve taraf-ı âhirden Avusturyanın tefrika İka'î ahâlî-i mahalliye arasında husûl-ı ittihâde ve menâfi' hakikiyye-i kavmiyyenin muhâfazasına hâil olmuştur.

Bilâ-tefrîk-i mezheb Bosna ve Hersek için selâmet-i yegâne Sırbistan, Karadağ ve Avusturyanın tesvîlâtına kulak asmayüb yekvücûd ve hem fikir olarak çalışmak, Sırbılığ, Hırvatlığı, bertaraf idüb idâre-i âdile-i Osmâniyyeyi mütâlebe eylemektir. Bosna ve Hersek İslâmları zâten muhabet-i Osmaniyye ile mecbûldürler ve anlar selâmet-i memleketi Osmânlıların zîr-i idâresine geçmesinde birler. Fakat Hristiyan vatandaşları da bu fikr-i selimî perverde eylemelidirler ki vatanlarının saâdeti husûle gelsin.

Memlekette bilâ-tefrîk-i mezheb îtilâf husûle gelir ise selâmet dahi muhakkaktır.

Sırbistana, Karadağa, Avusturyaya karşı temâyülât mevcûd oldukça Bosnada te'mîn-i saâdet mümkün olamaz. Hristiyan, Müslümân cümleten tesvîlât ve neşriyât-ı ecânibe karşı kulak asmamalıdır ki selâmet te'mîn kılmağı.

Hersekli İsmâil

Sayfa: 3

“Kürd Âlimi”

(Mâ-ba'dı)

Zamân-ı sâlifde ya'ni galebe-i vahşet vaktinde âlemde hükm-fermâ: vahşetin mahsûlu, ve inkırâzın mahkûmu olan kuvvet ve cebrin saltanatı idi. Bunlar ya'ni kuvvet ve cebr her hangi bir devletin deverân-ı demi yerine girmiş ise o devleti yer ömr-i tabîi ile kayd ve ecel-i inkırâzın pençesine virmiş ve öyle devletlerin sahâif-i târîhiyeleri satırları baykuşların âşiyânı gibi inkırâzlarını çağırıyorlar bağıyorlar. Şimdiki zamânda ya'ni galebe-i medeniyyet zamânında ise âlemin hükümranı ilm-i ma'rifetdir müvellidi, medeniyet-i şâmî tezâyüd, ömrü ebedi oldu-

ğundan hayat müdbiri olmuş ise o devleti kayd-ı ömr-i tabîiden ve ecel-i inkırâzdan tahlis ve küre-i arz kadar yaşamasına isti'zâd virmiş Avrupa sahâifi bunu gösteriyor. Bu hakikate misâl isterseniz eski hükûmetimize ve yeni hükûmetimize bakınız:

Eger denilse eski hükûmeti âdi âdamlar idâre idiyorlardı bu kadar dehşetli ve metin yeni devleti omzunda taşıyacak hârîka ve dâhiye âdamlar lâzımdır o Asya ve Rum-ili tarlası öyle mahsûlât acabâ virecekmi? Buna cevâb evet üçüncü hakikate dikkat et: şöyleki zamân-ı mâzide insân o kadar dâr ve mahdûd dâire içinde hareket idiyor ki gûyâ insân iken hayvan gibi yaşadığından efkâr ve ahlâkı o dâire nisbetinde tedenni itmiş ve mahsûr kalmıştı.

Şimdi bu hürriyet-i âdilâne fikr-i beşerin ağır zincirlerini parça parça ve isti'dâd-ı terakkiye karşı sedleri zîr ü zeber iderek o küçük dâireyi dünyâ kadar tevsi' itdi hatta bir köylü âdi âdam bile (benim gibi) Süreyyâ kadar ulvî olan idâre-i umûmiyyeyi nazara alacak. âmâl ve müyûlâtın filizlerini oraya bağlayacak. Her bir fi'l ve tavri orada bir ihtizâz ile zî-müdhil bulunacağından himmeti Süreyyâ kadar teâlî ve ahlâkı o derecede tekemmül ve efkârı memâlik-i Osmâniyye kadar tevessü' idecek. Eflatunları, ibn-i Sinaları Bismarkları, Dekartları gîrû bırakacak. Bu kuvvetli Asya ve Rum-ili tarlası çok şebân ve tan mahsûlü vireceğine kaviyen ümidvârız. lâ-siyemmâ bu memâlik-i Osmâniyye umûm enbiyânın mahal-i zuhûru ve düvel-i mütemeddine-i sâlifinin mehd-i zuhûrudur...

Bu hakayıktan birinin bana ta'yîn itdiği vazîfe ile hürriyetin fermân me'zûniyyetiyle üç şey'i ihtâr ideceğim: birincisi; bir cismin birden zerrâtından tahallül ve yeni zerrâtının teşekkül eylemesi muhâl olduğundan cism-i devletin birden me'mûrunu def' ile yenileri ikame eylemesi muhâl olmasa da müteazzirdir buna binâen zâten kabil-i islâh olmayan âdamları cism-i devlete def'-i tabî'i ile ifrâz idecektir amâ kabil-i islâh olanlar zâten daha güneş gurubdan tulû' itmediğinden tövbenin kapısı açıktır bunların tecrübelerinden istifâde itmeli yoksa umûmen aleyhlerinde idâre-i lisân ve terzîl bu şanlı olan ittihâd-ı milleti fenâ bir hastalığa sevk ider

İkincisi: ben Kürdistan dâğlarında büyüdüm merkez-i hilâfeti güzel tahsîl idiyordum sonra bundan yedi sekiz ay evvel İstanbula geldim gördümki –tenâfür-i kulûb sebebiyle- İstanbul medeni libâs giymiş vahşi bir âdeme benzer (şimdi ittihâd ve muhabbet-i milliye ile bu şehri medenî âdem ve fakat yarı medeni yarı vahşi libâsından bize arz-ı didâr idiyor.) Kürdistanda fenâlığın sebebi Kürdistan uzvî hastalanmış zan idiyordum İstanbula gelüb nabzını tûtmağla teşrîh itdimki her tarafa ve Kürdistana sirâyet iden kalbdeki merkezdeki hastalıktır tedâvisini

düşündüm gördümki medeniyet-i hakikiyyeyi teşkil iden islâmiyyet, medeniyet-i hâzıradan pek gürü kalmış güya sû-i ahlâkımızdan islâmiyyet bize dârlmış, mâzi tarafına dönüb gidiyor zamân-ı saâdete bizi şikâyet idecek bunun en büyük sebebi istibdâddan sonra mü'şid-i umûmî olan üç büyük şub'enin ki "cümlelerin maksûdi bir ama rivâyet muhtelif"

Be'âtın ma-sadakı olan ehl-i medrese ve ehl-i mekteb ve ehl-i tekkiiyenin te-bâyün-i efkâr ve tehâlîf müşâbîdir (?) ki bu te-bâyün-i efkâr, ahlâk-ı islâmî esâ-sından sârsmış ve ittihâd-ı milleti çatâllaşdırmış ve terakkiyât-ı medeniyyeden gi-rü bırakmışdır zîrâ biri ifrâtıyla, ötekini tekfîr ve berikini taklîl idiyor, öteki tefrî-tî ile berikini techîl ve gayr-ı mu'temed add idiyor. Bunun çaresi tevhid ile tev-hîd ve efkârlar tâ-i'tidâl noktasında akd-ı musâfihe eylemeli ki ahenk-i terakkiyi ihlâl itmesünler.

Üçüncüsü ben vâizlerin ba'zısını dinledim nasihatleri bize iyi te'sîr itmedi dü-şündüm kasâvet-i kalbiyemden başka üç sebep buldum.

1- Zamân-ı hâzırı sâlife kıyâs iderek yalnız tasvîr-i müddeâ ile parlak ve mü-bâlağalı gösteriyorlar. İsbât ve iknâ'-ı müddeâyı ihmâl idiyorlar.

2- Bir şey' terğib veya terhîb itmekle andan daha mühim şey' tenzîl ideceğin-den müvâzene-i şerîatı eyüce muhâfaza eylemiyorlar.

3- Muktezâ-yı hâl ya'ni ilcâât-ı zamân ve teşhîs-i alete muvâfık söz söylemez-ler idi. Hâsıl-ı kelâm büyük vâ'izlerimiz hem âlim-i muhakkak olmalı ta müddeâ-yı isbât ve iknâ' itsün. Zîrâ herkesde bir meyl-i taharrî-i hakikat peydâ olmuş ve hakîm-i müdekkik olmalı ta muvâzene-i şerîatı bozmasun ve hem belîğ ve muk-nî' olmalı, ta müktezâ-yı hâl ya'ni ilcâât-ı zamâne mütâbık söz söylesün ve her bir şey' mîzân-ı şerîatle târtsun işte vâ'izin de böyle olması şartdır.

Yaşâsun şerît-i garra, yaşâsun adâlet-i ilahi yaşâsun uhuvvet-i vatan, yaşâsun ittihâd-ı millîye, ölsün ağrâz-ı şahsiye ve fikr-i intikam yaşâsun şecâat-ı mücessi-me askerimiz, yaşâsun akl ve tedbîr-i mücessim-i ahrâr.

Bedî'-üz- zamân Menlâ Sa'îd-i Kürdi

Zavallı Kurdlerle Ermeni Vatandaşlar

Şems-i kemâl-i hurriyye'tin sabâh-ı tâb-dârındaki ziyâ-yı hâkimiyyetin gözle-
rimizi kamaşdırmamasından neye dikkat ideceğimizi şaşırılmış kalmış idik bir taraf-
dan şehit-âşinler, surûrlar, sermedi meserretler i'lân idiyorduk... Diğer taraftan ne
olacağımızı kestiremeyen hafif akıllar, kuvvetsiz nazarlar, mâzileri, o zulmet
dehşetiyle bütün muhit-i milliyetimizi karanlıklara boğan mazileri, şametli (?)
gunleri karışdırmak, bir evde muhtemen yaşayan vatandaşlar bir birinden intikam
almağa kalkışıyor. Bir birine tarafgirane darbe urmağa çalışıyorlar idi bu gün o
vâhi tasavvurların, o bi'sûd fikrin ne kadar münâsebetsiz, ne derece hikmetsiz ol-
duğunu görüyoruz.

Bu gün o zehâb-ı bâtilanın kemâlen hikmetsiz olduğuna bir delil-i bâhir olmak
üzre muhterem İkdâm Gazetesine Siirden çekilân telgrafın mealini aynen Şark
ve Kürdistanımıza nakl idiyoruz. Bî-taraflığımızı ve evvelce Pizantion ve Man-
zûme-i Efkâr gibi refiklerimize neşriyât-ı vâkıalardan dolayı itdiğimiz i'tirazla-
rın muhakk olduğunu isbât idiyoruz.

Hülâsa-i Telgraf

İdâre-i müstebide memâlik-i Osmaniyeyi ve ale-l-husûs Kürdistanı öyle tah-
rîb itdi ve vücûd-ı nâzenin vatanda öyle unutulmaz cerihalar peydâ eylediki bun-
lara mukavemet imkân haricine gelmiş idi rüşvetle ta'yîn olunan me'mûrlar men-
faat-i şahsiyeleri için anâsır-ı muhtelifeyi yekdiğeri aleyhine teşvik idiyorlar idi.
Hükûmetin zulmünden dolayı silâha sarılan binlerce halk dağlara ilticâ etmişler
idi. Karyeler harâb olmuş kadınlar ve çocuklar bî-kes kalmış idi. Ermeniler bu ah-
vâlden müşteki bulunuyorlar. Fakat Kürdler sefâlet içinde sürünmekle beraber
ses çıkaramazlar idi bu sene ağustosun on üçünde çekilen umûmî telgrafnâmede
meşrûtiyyet idâr-i te'sis itdikten sonra dahi bir takım gâddar me'mûrların hare-
kât-ı gayr-ı meşrûalarına devam itdiklerini ve sancağımızın her tarafında hatta
nıfs-ı Siirdde emniyet olmadığını yolların mesdûd ve âmed ü şüdün münkâtı bu-
lunduğunu bildirmiş idik. Fakat şimdi gerek Vâli Reşid Paşa ve gerek Siird mu-
tasarrıfı Fâik Bey istikamet ve faâliyetiyle ahâlîyi hoşnûd itdiler. Şükürler olsun-
ki el-yevm adâlet sâyesinde cansız bir cisim haline gelmiş olan sancağımız bir
devre-i mes'ûda girmişdir.

Ulemâ ve rüesâ-yı ruhâniyeye ve-l-hâsıl bi-l-cümle savf-ı ahâlîye ayrı ayrı be-
yânnâmelerle neşr olunmuş, harekât-ı bagyânede bulunan eşkiyâ tevkif idilmiş,
yollar açılmış, karagolhâneler kaldırılmış, ve âmmenin kulubu meserret ve mem-

nuniyetle dolmuştur. Devr-i istibdâddaki me'mûrların idâre-i zâlimânesi ve ce-hâletleri yüzünden, hükûmetden firâr iden Kürd aşiretleri ve aşiret reisleri Siirde gelerek silâhlarını ve nefislerini mutasarrıfa teslim itmişlerdir. Mutasarrıf hükûmet-i meşrûta nâmına olarak teslim-i nefis itmiş olanlara hüsn-i hâl ve hareketde sâbit-kadem olmaları için nesâyih-i lâzîmede bulundu. Bütün bu adamlar kemâl-i nedâmetlerinden dolayı gözyaşları döktüler, Kürdistanın en şedîd ve cengâver aşiretleri Siird sancağında idiler. Şimdi bunlar meşrûtiyyet sâyesinde memâlik-i mütemedineye gıpta virecek bir haldedirler. Hürriyyet, uhuvvet ve müsâvâtın ne kadar mes'ûd ve müşa'sa' neticeler virdiğini gereği gibi anladık. Kürd, Ermeni ve akvâm-ı sâire şimdi cümlemiz birbirimize kardâş nazarıyla bakıyoruz. Hatta âdî bir münâzaa bile vukû' bulmuyor. Kanûn-i esâsînin bize bahşettiği bunca ni'metlere mukabil nasıl teşekkür ideceğimizi bilemiyoruz. Bu Kanûn-ı mealânın beka ve muhâfazası için Siirdlilerimiz kanımızın son katresini dökmeye hazırız. Birkaç me'mûrun harekât-ı gayr-ı meşrûası neticesi olarak Kürdistanı artık bundan böyle bir vahşet âbâd olmak üzere ithâm itmemenizi reca idiyoruz.

Bu telgrafnâme müftü ve nakib efendilerle mu'teberân-ı İslâmiyye ve Hris-tiyâniyye, Ermeni Murahhasası, Ermeni pâpâsları ve Asuri ruhânileri cem'en 70 kişi imzâ vaz' itmişlerdir.